

АДВОКАЦІЯ
для провайдерів
правової допомоги

ПОСІБНИК

АДВОКАТУ

Посібник з адвокації для провайдерів правової допомоги

АВТОРИ:

Віталій БАЄВ, директор з розвитку Всеукраїнської благодійної організації «Українська фундація правової допомоги»,

Ігор БРИНОШ, заступник голови Одеської обласної організації всеукраїнського громадського об'єднання «Комітет виборців України»,

Лариса ДЕНИСЕНКО, письменниця, правозахисниця, Голова Відкритої громадської платформи розвитку української системи безоплатної правової допомоги,

Наталія ДЯЧЕНКО, старший викладач кафедри адвокатської майстерності та міжнародної юридичної практики Академії адвокатури України, директор Центру розвитку професійних компетентностей Академії адвокатури України,

Євген ЗАХАРОВ, директор Харківської правозахисної групи,

Ярослав ЗЕЛІНСЬКИЙ, керівник відділу адвокації благодійної організації «Всеукраїнська мережа ЛЖВ»,
Зорян КІСЬ, координатор проектів Freedom House в Україні,

Максим ЛОДЖУК, член Правління Асоціації юридичних клінік, к.ю.н.,

Олена МАТВІЙЧУК, керівник Волинської обласної громадської організації «Центр Правової Допомоги»,

Катерина ХІЛЬЧЕВСЬКА, менеджер проектів Всеукраїнської благодійної організації «Українська фундація правової допомоги»,

Марина ЦАПОК, експерт робочої групи з реформування органів правопорядку Реанімаційного пакету реформ,

Дмитро ЧУПРИНА, заступник директора Hope and Homes for Children Ukraine,

Віра ШУЛЬГІНА, директор комунальної установи «Скадовський Центр правової допомоги».

ЗАГАЛЬНА РЕДАКЦІЯ: Віталій БАЄВ, Лариса ДЕНИСЕНКО

Представлений посібник – це розроблений на основі практичної адвокації права на доступ до безоплатної правової допомоги дороговказ для провайдерів правової допомоги. Видання підготовлене на основі практичного досвіду провайдерів правової допомоги та адвокаційних зусиль громадських організацій. У роботі розглянуті стратегії та інструменти для здійснення адвокації права на доступ до безоплатної правової допомоги через конкретні приклади адвокаційних кампаній, здійснено аналіз можливостей застосування запропонованих адвокаційних підходів до забезпечення права на доступ до правової допомоги, у тому числі у взаємодії із органами місцевого самоврядування.

Видання буде становити інтерес для провайдерів безоплатної правової допомоги, правозахисників, громадських активістів, як тих, хто тільки починають адвокаційну діяльність, так і тих, хто вже має досвід здійснення адвокаційних зусиль.

Видання здійснено за підтримки програмної ініціативи «Права людини і правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження»

УДК 32.019.51
ББК 60.55.372

<i>Лариса Денисенко.</i> Лицарі та лицарки правової допомоги.....	4
<i>Євген Захаров, Зорян Кісь.</i> Адвокація права на доступ до правової допомоги.....	5
<i>Віталій Баєв.</i> Які переваги дає адвокаційна діяльність провайдером правової допомоги? Як їх використати?.....	6
<i>Дмитро Чуприна.</i> Мета і завдання адвокаційних зусиль.....	7
<i>Марина Цапок, Дмитро Чуприна.</i> Загальна методологія процесу адвокації в розрізі права на доступ до правової допомоги.....	9
<i>Марина Цапок, Катерина Хільчевська.</i> Адвокаційні зусилля для провайдера правової допомоги.....	14
<i>Лариса Денисенко, Катерина Хільчевська.</i> Інструменти аналізу правових потреб громади.....	18
<i>Євген Захаров.</i> Кейс: адвокація зміни правозастосовної практики.....	26
<i>Віра Шульгіна.</i> Інструменти співпраці з органами місцевого самоврядування в процесі створення комунальної установи в місті Снадовськ.....	30
<i>Ігор Бринош.</i> Кейс: адвокаційна кампанія щодо прийняття рішення місцевої ради/органу законодавчої влади. Подолання “невидимого” безгромадянства в Україні: досвід перших кроків.....	31
<i>Максим Лоджук.</i> Кейс: адвокація спеціального механізму доступу до правової допомоги. Відновлення дієздатності соціально незахищених осіб, які перебувають в психіатричних та психоневрологічних установах одеської області, реалізований юридичною клінікою Національного університету «Одеська юридична академія» протягом 2011-2012 рр.....	38
Кейси щодо окремих інструментів адвокації	
<i>Ярослав Зелінський.</i> Мережа людей, які живуть з ВІЛ сприяє запуску системи електронних закупівель ProZorro в Україні (кампанія «ProZorro в кожен дім»).....	41
<i>Олена Матвійчук, Сергій Дружинович.</i> Волинська обласна громадська організація «Центр Правової Допомоги» сприяла відкриттю першого майданчика на Волині для паркуру та воркату у місті Ковелі.....	43
<i>Зорян Кісь.</i> Відновлення кінотеатру «Жовтень» в місті Києві.....	46
<i>Віра Шульгіна, Наталія Дяченко.</i> Аналіз деяких кейсів адвокаційних кампаній / окремих інструментів адвокації.....	48
Поради для провайдера правової допомоги щодо втілення адвокаційних зусиль (з урахуванням типових помилок).....	50

ЛИЦАРІ ТА ЛИЦАРКИ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Лариса ДЕНИСЕНКО

Надання правової допомоги, ще й безоплатно, є надзвичайно шляхетною справою, що її наповнено ідеєю гідного ставлення до кожного та кожної, орієнтацією на права людини і свободи, соціальною допомогою, усвідомленою відповідальністю та зміцненням безпеки.

Фактично, провайдери правової допомоги, є лицарями та лицарками правозахисту.

За таких умов надзвичайно важливим є утримання стягу правової допомоги високо, в чистоті. Щоб не було плям, щоб уникати підстав для нарікань та причин для оскарження, уникнути нівеляції цієї ідеї, явища, правової можливості.

Тому лицарям правової допомоги треба навчитися грати на упередження проблем, що виникатимуть у цій сфері. Відчувати, де, для яких груп людей, для яких питань та інтересів треба підстелити правозахисний «килимоч».

Можна пригадати, як виникла і розгалужувалася система безоплатної правової допомоги. Якби не рейки, що були прокладені завдяки визначенню юридичних пріоритетів та основних груп клієнтів, утворенню та професійній роботі центрів правової інформації та консультації, за рік запустити державний поїзд

правової допомоги було б неможливо. Бо одного ухвалення профільного закону «Про безоплатну правову допомогу» – було б замало для ефективної роботи системи та й навіть для її запровадження.

Наразі чисельність провайдерів правової допомоги зростає, але проблем у людей менше не стає, більшість із проблем потребує юридичного розв'язання і, згадуючи народну мудрість «у сімох няньок дитя без нагляду», необхідно продумати: як зробити так, щоб вся система працювала ефективно. І тут допоможуть командна робота, координація дій та адвокаційні компанії.

Питання надання правової допомоги є питанням безпеки. Людина, котра вірить в ефективність правових механізмів із захисту прав, свобод, інтересів, не схильна до самосуду, свою незадоволеність та агресію щодо ситуації, а також, свою енергію докладає до легітимних процесів. І, важливо, що держава не перешкоджає цьому, не відіграє вічну роль затягувача-корупціонера, а пропонує набір інструментів.

Усе суспільство виграє, коли світ та державний устрій побудовано на громадсько-державному партнерстві, якраз провайдери правової допомоги, чи то пак лицарі та лицарки правозахисту, можуть бути однією з ланок, що утримує та з'єднує ланцюг. ▣

АДВОКАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Євген ЗАХАРОВ, Зорян КІСЬ

Адвокація – це діяльність, спрямована на захист та здійснення суспільних інтересів. Адвокаційні кампанії мають на меті переконати суспільство та державу у необхідності змінити ставлення до певної суспільної проблеми та докласти зусиль до її розв’язання.

Реалізація права на правову допомогу є однією із найважливіших суспільних потреб. Без можливості отримати безоплатну правову консультацію необізнані люди залишаються наодинці із своїми робочими, пенсійними, сімейними й іншими проблемами. А платна консультація в наш скрутний час може виявитися надто дорогою, і далеко не кожен може собі її дозволити.

Правова допомога як частина доступу до правосуддя є одним з аспектів права на справедливий суд, без реалізації якого судовий процес не може бути справді змагальним і не може бути забезпечена рівність сторін. Тільки фаховий правник може обстояти в суді свою правову позицію і схилити суд на бік свого клієнта. І скільки ми бачили випадків, коли люди, навіть маючи сильну правову позицію, програвали справу, не вміючи фахово її представити! Такі випадки й породжують усталений погляд в масовій свідомості, що в Україні немає справедливого суду, тоді як часто-густо проблема полягає у відсутності професійного захисту. І навпаки, можна навести сотні прикладів з практики навіть однієї з правозахисних організацій, а саме, Харківської

правозахисної групи, – успішного захисту прав людини в суді завдяки добрій роботі адвокатів.

Не зважаючи на однокорієвість слів «адвокат» та «адвокація» та скерованість на захист прав людини і свобод – це різні види діяльності, хоча і в них можна віднайти спільні риси.

Адвокація – це обстоювання прав та інтересів певної групи осіб. Насамперед, слід визначити проблему, яку ми хочемо розв’язати адвокаційною кампанією. Результат кампанії буде залежати від того, як саме буде визначена проблема. Коли ми визначили, в чому полягає проблема, то важливо зрозуміти, що є джерелом цієї проблеми, кого ця проблема торкається безпосередньо. Які перешкоди можуть бути для нашої адвокаційної кампанії? Коли люди не знають про свої права, то вони навіть не вірять у те, що можливо щось змінити.

Важливо вирішити, хто може бути нашими союзниками. Це можуть бути добросовісні інвестори, зацікавлені в позитивному результаті, а також, ті, хто приймає рішення у нашому питанні (це може бути рішення міської ради чи обласної), потрібно чітко визначити цю структуру. Дуже важливо знати, яким саме має бути рішення, яка форма, процедура ухвалення. Кожен крок повинен бути продуманим. Як можна вплинути на рішення цих людей? ■

ЯКІ ПЕРЕВАГИ ДАЄ АДВОКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОВАЙДЕРАМ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ? ЯК ЇХ ВИКОРИСТАТИ?

Віталій БАЄВ

Правова допомога спрямована на розв'язок певних проблем конкретної людини. Але адвокатура здатна примножувати ефект від конкретної справи на цілу групу клієнтів або проблем, впливаючи на поступові зміни в суспільному розвитку. Стратегічно важливі справи можуть виступати інструментом адвокаційної кампанії провайдера правової допомоги. Ця риса адвокатури дає змогу провайдерам правової допомоги досягати системних змін, примножувати отриманий ефект, отримувати тривалі результати від своїх зусиль. У цьому випадку повторювані запити до провайдера правової допомоги можуть отримати або показове рішення, за аналогією з яким надалі можна буде розглядати схожі кейси, або ж в нормативному полі буде знайдений та усунутий системний бар'єр. Саме такий формат адвокатури кампаній із відповідними цілями та завданнями можна було б пропонувати провайдерам правової допомоги, які завдяки ньому розвинули навички нормопроекування та посилять вплив на формування законодавчого поля на основі реальних потреб суспільства.

Ще одна перевага адвокатури – її здатність давати ефект там, де неможливо чи надто складно досягти результату правовими засобами. Такі ускладнення можуть з'являтися у роботі провайдерів правової допомоги

незалежно від їхньої власної позиції, зокрема у випадку браку законодавчих норм. Особливо ефективними такі форми роботи можуть виявитись у взаємодії із «сірими» зонами, зокрема окремими територіями Донецької та Луганської областей, де юридичні засоби впливу на розв'язок проблем людини стають обмеженими. У такому випадку адвокатура може сприяти переведенню проблеми у правову площину, де вже відбуватиметься подальше надання провайдером правової допомоги своїх сервісів. Водночас коректна адвокатури робота під час переходу може суттєво вплинути на стан, в якому перебуватиме людина у подальшому, та на перспективи надання їй правової допомоги.

Великою перевагою адвокатури для провайдерів правової допомоги є потреба синхронізувати свої адвокатури дії із суспільним запитом на них. На заміну таким елементам побудови суспільства як структури поступово приходять мережеві форми співпраці. Тож, жорсткі ієрархії природно втрачають свої переваги. Цей тренд забезпечує посилення громадського сектору, який історично використовує мережеві форми роботи, і послаблення сектору державного у задоволенні реальних потреб громад. Адвокатура є однією із форм роботи з мережевими структурами, тож розуміння та ефективне її використання у суспільних інтересах означатиме кращі перспективи взаємодії провайдера

правової допомоги із середовищем свого існування, підтримку провайдера з боку громади. Така взаємна підтримка провайдера і громади надалі сприятиме раціональним змінам та поліпшенню якості життя. Варто зауважити також, що розмаїття провайдерів правової допомоги є запорукою розвитку усього сектора, створюючи нові можливості для людей розв'язати власні проблеми, забезпечити вдосконалення та поєднання індивідуальних інтересів провайдерів із потребами громад та суспільства загалом.

Нарешті, адвокація є новою діяльністю для багатьох сервісних організацій. І як будь-яка нова діяльність, вона потребуватиме розвитку підходів, поглядів, навичок і практики всередині команди провайдера правової допомоги. Зрештою, це означатиме власний розвиток провайдера та кращі позиції кожного з команди на динамічному ринку послуг чи ринку праці. Спостерігаючи за розвитком правової допомоги в Україні важливо не втрачати з поля зору тривалий позитивний ефект, якого можна досягти від підвищення професійного рівня провайдерів правової допомоги, від опанування нових форм і методів роботи, підходів до розв'язку нагальних проблем клієнтів, які звертаються по допомогу. Потенціал кожного набагато більший, ніж ми іноді собі дозволяємо використати. Адвокація – це той засіб, який допоможе провайдерам правової допомоги впливати на зміни в суспільному розвитку, а отже більше розкрити власний потенціал,

залишаючись при цьому собою перед нашими друзями, знайомими і рідними, та досягаючи більшого через оновлене розуміння навколишнього середовища і нашого місця в ньому.

І все ж, головною перевагою адвокації для тих, хто вирішив нею займатись – є її спроможність будувати і підтримувати довіру, яка виступає для ефективних провайдерів правової допомоги життєвою передумовою функціонування. Саме довіра, покладена в основу взаємодії провайдера правової допомоги з клієнтами, визначає шляхи розвитку, умови та стандарти надання послуг, та багато інших характеристик провайдера, так само як визначає бажання людини звертатись чи не звертатись до провайдера, а надалі її рішення – підтримувати чи протидіяти діяльності установи. Саме тому адвокація має стати невід'ємною частиною діяльності провайдерів правової допомоги, зрештою як і інших сервісних організацій, які працюють над розвитком суспільства.

Мабуть марно ставити за мету давати вичерпні рекомендації: як провайдерам правової допомоги скористатись усіма перевагами адвокації? Водночас, природна цікавість людини до нового, яка завжди рухає прогресом, будемо сподіватись, зробить свою справу і в цьому випадку, а тренінги Української фундації правової допомоги та інтернет допоможуть задовольнити таку цікавість і перевести її у площину діяльності. ■

МЕТА І ЗАВДАННЯ АДВОКАЦІЙНИХ ЗУСИЛЬ

Дмитро ЧУПРИНА

дея адвокаційної кампанії може виникнути від конфлікту інтересів, але також і від наявності інтересів певної групи осіб, які хочуть свій інтерес захистити. Адвокаційна кампанія передбачає наявність системного рішення.

Порушення права на працю лікаря, наприклад, може вирішитися індивідуально, тоді як порушення права на медичну допомогу – питання, на яке можна спрямувати адвокаційні зусилля як на системну проблему.

Визначення **мети та завдань** адвокаційних зусиль є необхідним етапом здійснення адвокаційних кампаній. Саме на досягнення сформульованої мети будуть націлені всі заходи адвокації, здійснення яких повинно привести до розв'язання проблеми.

Мета і завдання адвокаційної кампанії є не тотожними поняттями.

Мета — це довготривалий результат, який планується досягти в результаті адвокаційної кампанії.

Завдання — це ті дії, які необхідно виконати для досягнення довготривалої мети; завданням є кінцевий результат діяльності.

Вимоги до завдань адвокаційної кампанії:

- Завдання повинні бути конкретними, чітко сформульованими;
- Завдання повинні бути такими, що піддаються вимірюванню (з метою відстеження успішності й оцінки);
- Завдання повинні бути придатними для розв'язання проблеми, на вирішення якої спрямована адвокаційна кампанія;
- Завдання повинні бути реалістичними;
- Завдання повинні бути обмеженими в часі (вказаний термін, коли роботу буде закінчено, або ж навіть розписаний часовий графік для кожного з етапів).

У формулюванні завдання варто вказувати інформацію про те, хто повинен виконати це завдання, що саме необхідно зробити і до якого часу.

Наприклад,

Метою адвокаційної кампанії, спрямованої на проблему забудови парку, буде: недопущення забудови парку.
Завдання цієї кампанії:

- 1) Дослідити нормативно-правову документацію (положення про благоустрій, архітектурні та санітарні норми).
 - 2) Провести громадські слухання;
 - 3) Провести акцію «Збережемо парк» й таке інше. ■
-

ЗАГАЛЬНА МЕТОДОЛОГІЯ ПРОЦЕСУ АДВОКАЦІЇ В РОЗРІЗІ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Марина ЦАПОК, Дмитро ЧУПРИНА

Адвокаційна кампанія – це спланований процес, система заходів. Єдиного, універсального плану адвокаційної кампанії не існує. Проте, кожна адвокаційна кампанія повинна містити такі етапи:

- визначення та аналіз проблеми;
- формулювання мети та завдань;
- встановлення органу (установи, організації), відповідальної за прийняття рішення (впровадження змін);
- виявлення ресурсів;
- визначення партнерів;
- формулювання робочого плану;
- виконання плану;
- моніторинг та оцінка кампанії.

Адвокаційна кампанія, сконцентрована довкола **проблеми** і запровадження змін, повинна її вирішити. Саме тому, точне визначення проблеми, її формулювання – запорука успіху адвокаційна кампанії.

Перед початком адвокаційної кампанії важливо ретельно обдумати проблему. Вона повинна бути соціально значимою та реальною. При виявленні та формулюванні проблеми важко обійтись без людей, на яких проблема має безпосередній вплив. Саме вони краще розуміють проблему.

При формулюванні проблеми важливо проаналізувати її причини та наслідки, а також чітко розмежувати ці категорії.

На аналіз проблеми, збір документації, фактів необхідний час, але він буде витрачений із користю. Адже правильне формулювання проблеми допоможе уникнути помилок при плануванні заходів, спрямованих на її розв'язання. Крім того, зібрана інформація та проведений аналіз надасть Вашій позиції **аргументованості**.

Проаналізуйте рівні впливу на проблему

Адвокація – це завжди дії, спрямовані на прийняття певного управлінського рішення. Результатом адвокаційних зусиль повинна стати зміна наявної у вашій громаді чи всій країні реальності. Говорячи бюрократичною мовою, результатом може бути ухвалення та реалізація певного закону, прийняття та запуск в дію урядової чи місцевої цільової програми, виділення бюджетних коштів на системне розв'язання проблеми громади тощо.

Важливою умовою для успішної кампанії з адвокації є вміння аналізувати політичне середовище та розуміння процесу формування політики в тій сфері, до якої належить ваша проблема, на всіх рівнях.

Проводячи дослідження, вам необхідно вивчити законодавче поле у сфері і визначити, на що необхідно спрямувати свої зусилля:

- на зміну чинного законодавства (під законодавством маються на увазі будь-які нормативні акти), якщо воно є джерелом проблеми;
- на створення нових нормативних актів, якщо їхня відсутність є джерелом проблеми;
- на скасування нормативних актів, якщо їхня наявність є джерелом проблеми;
- на створення правозастосовчої практики, якщо потрібне законодавство існує, але воно не працює належним чином.

Кожне з наведених рішень приймається певним органом чи чиновником на чолі певного органу. Як правило, особи, що приймають рішення, – це бюрократи різних рівнів, голови структурних підрозділів урядових установ, міністри чи Прем'єр-міністр, голови профільних комітетів Верховної Ради України, керівники органів державної влади на місцях, депутати місцевих рад тощо.

Відповідно, досягнення цілі вашої адвокаційної кампанії залежить від особи або органу, який має ухвалити потрібне вам рішення. Одним із завдань дослідження, яке є обов'язковою частиною підготовки адвокаційної кампанії, є визначення того, від кого ви вимагатимете розв'язання вашої проблеми. Цю особу чи орган часто називають **мішенню адвокаційної кампанії**.

Адвокація може бути спрямована на органи чи осіб, які приймають рішення, будь-якого рівня: від головного лікаря місцевої лікарні до Європарламенту та ООН. Ключових гравців може бути багато, але загалом їх можна розподілити на три рівні:

- місцевий (селище, місто, район, область);
- національний (вся країна);
- міжнародний (більше однієї країни).

Навіть одну і ту саму проблему у певній сфері можна спробувати вирішити різними адвокаційними кампаніями, які мають різні цілі і різні мішені на різних рівнях.

До прикладу, якщо ви прагнете, щоб потерпілі від насильницьких злочинів були забезпечені первинною правовою допомогою, то можна піти такими шляхами на різних рівнях:

- на місцевому рівні варто розробити окрему програму місцевої ради, де передбачити фінансування консультантів для потерпілих від насильницьких злочинів, одночасно можна домовитись з місцевими органами поліції і прокуратури, щоб вони надали приміщення для роботи таких консультантів;
- на національному рівні можна адвокатувати ухвалення Верховною Радою змін до законодавства щодо обов'язкового забезпечення потерпілих від насильницьких злочинів первинною правовою допомогою, які передбачали би фінансування такої допомоги зі спеціального бюджету, гроші до якого надходять числі зокрема і від винуватців злочинів, чия вина доведена судом;
- на міжнародному рівні можливо адвокатувати включення системи надання допомоги потерпілим від насильницьких злочинів до вимог ЄС, необхідних для наступного етапу лібералізації візового режиму з Україною.

Знайдіть найбільш доступну та ефективну мішень

Проводячи дослідження, важливо зрозуміти, які рівні прийняття політичних рішень існують у вашій сфері та як можна вплинути на прийняття того чи іншого управлінського рішення на кожному з цих рівнів.

Якщо ви не знаєте, хто саме є вашою мішенню, варто скласти список усіх осіб та інституцій, які, на вашу думку, потенційно мають вплив на проблему вашої адвокаційної кампанії.

Можна почати з переліку основних потенційних мішеней та документів, які вони ухвалюють. До прикладу:

Міжнародний рівень	
Рада Європи	Рішення Комітету Міністрів, рішення Парламентської Асамблеї тощо
Національний рівень	
Парламент	Закони, постанови
Президент	Укази, розпорядження
Кабінет Міністрів	Постанови, розпорядження
Міністерства	Накази, інструкції, положення, стандарти, методичні рекомендації тощо
Місцевий рівень	
Місцева рада	Рішення, місцеві програми тощо
Районні профільні управління	Накази, інструкції, положення, методичні рекомендації тощо

При детальному дослідженні проблеми необхідно вирішити, який рівень впливу принесе найбільш сталий результат і допоможе розв'язати проблему швидше і ефективніше. Дуже важливо розуміти, що не завжди звернення до мішеней вищого рівня прискорить розв'язання проблеми. Перш ніж звертатись до Президента, варто чітко розібратись, які саме рішення входять до його повноважень, наскільки швидко вони можуть бути прийняті і виконані. Можливо у вашому випадку суспільна проблема швидше вирішиться на рівні безпосередніх виконавців – начальника райвідділку поліції, місцевого прокурора тощо.

Рівень вашої адвокації може залежати від:

- масштабу проблеми (вона може мати виключно місцеву причину);
- того, на якому рівні ви можете мати найбільший вплив на проблему (інколи легше знайти гроші на розв'язання проблеми в місцевому бюджеті, аніж адвокатувати зміни до Державного бюджету);
- контактів вашої організації (маючи партнерські стосунки з мером міста, який розуміє вашу проблему, набагато швидше буде розпочати її розв'язання саме з місцевого рівня);
- ресурсів вашої організації (різні рівні адвокації вимагають різних інвестицій часу, експертного потенціалу тощо).

Дослідіть мішень та сплануйте комунікацію

При плануванні адвокаційної кампанії необхідно визначити, яким шляхом можна вплинути на розв'язання проблеми найбільш ефективно: на законодавчому рівні, де відбувається обговорення загальних політичних питань, або на виконавчому рівні, де виділяються ресурси і складаються плани реалізації політики.

Під час дослідження також потрібно постаратися отримати відповіді на такі основні питання:

- як питання ставиться на порядок денний у процесі прийняття рішень;
- які організації – урядові або неурядові – або окремі люди впливають на політику і закони в сфері;
- хто бере участь в процесі обговорення, а також хто приймає остаточне рішення;
- чи проводяться громадські обговорення питання або ж запроваджуються електронні петиції;
- як приймається або відхиляється проект пропозиції;
- чи потребує розв'язання вашої проблеми погодження з іншими особами або органами, які приймають рішення (до прикладу, юстування наказу);
- наскільки мішень готова проводити консультації чи взагалі вислухати пропозиції;
- наскільки впливає на мішень рівень підтримки вашої ідеї з боку громадськості або інших партнерів?
- що може змотивувати осіб, які приймають рішення, які їхні цінності можна використати, щоб переконати їх підтримати ваші цілі.

Декілька важливих правил комунікації з мішенню

- 1) Плануючи, про що саме і за допомогою яких меседжів ви говоритимете під час адвокаційної кампанії, слід пам'ятати, що саме люди, а не інституції складають документи, приймають та скасовують рішення. Ви повинні знайти переконливі аргументи для кожного/кожної.

- 2) Продумайте, хто саме зможе донести ваші аргументи, хто є авторитетом в очах особи, яка приймає рішення. У деяких випадках переконати чиновника може його дружина чи діти. Інколи підвищує ефективність адвокаційної кампанії залучення жертв суспільної проблеми, об'єднань цільових груп (до прикладу, безпосереднє спілкування з людьми з інвалідністю може бути більш дієвим, аніж описання їхніх проблем адвокатами чи активістами).
- 3) Кожну особу всередині інституції, до якої ви звертаєтесь, слід сприймати не як опонента, а як союзника. **Мішень не може бути вашим ворогом.**
- 4) Ви маєте бути готові до того, що особа, від якої залежить розв'язання вашої проблеми, може використати свою участь в успішній адвокаційній кампанії для отримання власних політичних чи репутаційних дивідендів. Якщо при цьому ви досягнете цілей – то це абсолютно нормально. Адвокаційні кампанії не мають на меті залишити за вашою організацією авторське право на розв'язання суспільної проблеми. У такій ситуації успіх вашої мішені – це ваш успіх.
- 5) У разі успішного завершення кампанії вам варто похвалити особу чи орган, яка зрештою прийняла необхідне вам рішення, за участь у розв'язанні суспільної проблеми, адже тоді ви отримаєте потенційного союзника у подальших діях. Змальована формула вдячності – в жодному разі не повинна бути або ж сприйматися як корупційний чинник, це – компліментарна оцінка зусиль та підтримки, емоційний чинник, питання етики та ввічливого та доброзичливого ставлення та демонстрація усвідомленої оцінки зусиль мішені, успіху командної роботи.

Цільові групи адвокаційних зусиль

Метою кожної адвокаційної кампанії є розв'язання проблеми, запровадження змін. Важливо при цьому зосередити зусилля для впливу на окремих осіб (групи

осіб), установи, органи влади, які володіють реальними повноваженнями з ухвалення необхідних рішень і проведення бажаних змін.

Якщо адвокація відбувається на національному та міжнародному рівнях, то слід обирати осіб, які мають владні повноваження і здатні ухвалювати рішення (Наприклад, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я, уряди декількох країн тощо). На місцевому рівні до таких осіб належать представники місцевої влади, а також представники громадськості, які користуються авторитетом серед жителів, наприклад, громадські лідери, знаменитості.

Після того, як чітко сформульовані мета і завдання адвокаційної кампанії необхідно вибрати «мішені» (або «цільові групи») вашої роботи з обстоювання інтересів. Інколи трапляється так, що пряма «мішень» (первинна «цільова група»), на яку необхідно впливати (наприклад, міністр, начальник управління), недоступна і для здійснення впливу на неї необхідно використовувати непряму дію.

Тоді краще працювати з тими людьми, які можуть вплинути на осіб, що відповідають за ухвалення рішень (заступників міністра, інших міністрів, якщо з ними вже встановлений контакт), або з людьми, які займаються підготовкою проекту рішення (помічниками, фахівцями, що працюють під керівництвом міністра, експертами, лідерами суспільної думки, блогерами).

Таких людей, за аналогією з прямими мішенями, можна назвати «непрямими мішенями» (вторинними цільовими групами).

Також важливим є встановлення органу, відповідального за прийняття необхідного рішення, та дослідження процесу його прийняття. Наприклад, якщо необхідно внести зміни до закону чи прийняти новий, то це уповноважена здійснити тільки Верховна Рада України.

Важливо чітко розуміти **систему організації влади та прийняття рішень**:

- Структуру: Як влаштовані відділ міністерства, управління адміністрації, виконкому тощо? Хто відповідає за прийняття рішень? Хто володіє реальною владою — заступник, міністр, керівник відділу, міський голова? Яка процедура прийняття рішень?
- Повноваження та функції: Які функції міністерства, парламенту, обласної та районної державної адміністрації, місцевої ради, виконкому відповідної ради. За що вони відповідають? Яким чином?
- Процес прийняття рішення: На якому рівні приймаються рішення у відділах, міністерствах, управліннях, законодавчому органі?

Деякі особливості які теж варто врахувати

- Чи є неформальний елемент в процесі прийняття рішень?
- Як одержати доступ до процесу формування і прийняття рішень?
- Хто може брати участь у цьому процесі?
- Які ресурси потрібні для участі в процесі прийняття рішення?
- Наскільки відкритим та прозорим є цей процес?
- Чи приймаються рішення публічно?
- Чи виноситься питання на громадське обговорення?
- Чи є сенс запускати та збирати підписи під електронною петицією?
- Чи є рішення обов'язковими для оприлюднення і як вони оприлюднюються?
- Які механізми роблять політиків відповідальними за прийняті ними рішення?
- Чи можливий/ефективний механізм громадського/експертного моніторингу?

Адвокаційна кампанія може бути успішнішою, якщо її здійснюватимуть у коаліції (партнерстві) громадські організації, активісти, громадяни, представники

засобів масової інформації тощо. Саме тому, важливо визначити потенційних партнерів (союзників), які зацікавлені у розв'язанні проблеми.

Партнерство або коаліція можуть бути короткочасними або тривалими, формальними (наприклад, підписання договору про партнерство і співпрацю) або неформальними.

Доволі поширеним серед громадських організацій в Україні стало створення різного роду коаліцій, які можна визначити як об'єднання громадських, благодійних та інших організації для досягнення загальної мети при збереженні правового статусу організацій-учасниць.

Характерні ознаки коаліції:

- Наявність спільної мети та завдань.
- Добровільність участі у коаліції.
- Відсутність ієрархічної структури, горизонтальна побудова, закріплена за одним або ж декількома учасниками функція координування;
- Діяльність на засадах рівноправності та ін.

Для створення коаліції потрібно:

1. Визначити учасників майбутньої коаліції, які є самостійними і можуть вступити в об'єднання лише з власної волі.
2. Забезпечити мотивацію учасників для вступу в коаліцію.
3. Підготувати умови для створення коаліції.
4. Формалізувати стосунки між учасниками коаліції шляхом підписання спільного документу.

На пошук союзників, налагодження партнерства, створення коаліції може бути затрачено багато часу.

Проте спільні дії, зусилля громадян, ініціативних груп, громадських організацій, журналістів дадуть змогу досягти бажаного результату, можливо навіть раніше запланованого часу. ■

АДВОКАЦІЙНІ ЗУСИЛЛЯ ДЛЯ ПРОВАЙДЕРА ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Марина ЦАПОК, Катерина ХІЛЬЧЕВСЬКА

Починати адвокаційні зусилля слід з розуміння, в чому полягає обрана для спрямування адвокаційних зусиль проблема, чи є вона.

Чи ця проблема справді настільки вас хвилює, що ви готові витратити величезну кількість свого часу, зусиль та емоцій. Вам треба зрозуміти наскільки ви близькі, наскільки в контакт з цією проблемою. Визначте, чи це суспільна проблема, чи допомога конкретній особі, адже адвокація лише тоді буде успішною, якщо ми говоримо про системну зміну, про зміну реальності, де така проблема може відбутися.

Якщо ми говоримо, що якась конкретна людина має проблеми з доступом до правової допомоги, це не питання адвокації. Однак, індивідуальні кейси важливі. Вони виявляють проблему та допомагають вам зрозуміти, що проблема є системною. Якщо проблема людини є актуальною для певного сегменту громади, тоді ми говоримо про зміну реальності, тоді ми маємо адвокатувати зміну, яка не дозволить в

майбутньому цій проблемі повторюватися. Для того, щоб визначити, чому до вас приходять люди з певними питаннями, чи є проблема актуальною, потрібно додатково аналізувати зовнішнє середовище.

Як ми можемо описати суспільну проблему для адвокації? Тут є дві ключові речі. По-перше, проблему має розв'язати певний орган влади, коли йдеться про стосунки між органами влади і якимось групами людей: фізичних, юридичних осіб, права яких порушуються або зачіпаються їхні інтереси.

Друга ключова річ, що ця проблема може бути розв'язана у визначений термін і з допомогою конкретних ресурсів. Тобто, якщо ми говоримо, що несправедливість існує в світі – це не проблема, яка може бути розв'язана шляхом адвокації. Люди в управлінні мають низьку правову культуру – це теж не проблема для адвокації. Це не означає, що з цим нічого не треба робити, це просто не проблема для адвокації.

СХЕМА АДВОКАЦІЇ «9,5 кроків» (за матеріалами російського правозахисника Андрія ЮРОВА)

Перший крок – визначення мети кампанії

Адвокаційна мета має бути вимірюваною через критерії SMART. Багато адвокаційних кампаній провалювалися через те, що люди від початку ставили неправильну мету.

Критерії SMART

- **S (specific)** – кожна ціль повинна бути описана як чіткий, конкретний результат;
- **M (measurable)** – ціль повинна бути вимірюваною за допомогою визначених індикаторів;
- **A (achievable)** – ціль має бути досяжною, обґрунтованою;
- **R (result oriented)** – ціль має бути орієнтованою на результат;
- **T (time related)** – ціль повинна бути чітко визначена в часі, мають бути конкретні терміни (і контрольні точки) її досягнення.

Другий крок – це дослідження проблеми.

Коли ви починаєте активні дії, то ви маєте розуміти, що ви знаєте все про цю проблему. Ви знаєте від кого залежить прийняття рішень? Ви знаєте, хто ще зацікавлений в цій темі? Ви знаєте, хто ще до вас досліджував цю тему?.

Якщо мішенню вашої кампанії (тим, хто приймає рішення) є депутат, ви маєте знати, в якому комітеті цей депутат, чим він цікавиться, окрім свого профільного комітету? Які в нього були успішні законопроекти? В яку групу впливу він входить, які можуть бути конфлікти інтересів? Без розуміння цих нюансів, ваші зусилля можуть бути використані в повітря.

Що ви можете використати для того, щоб провести дослідження? Передусім – документи та нормативну

базу. Другим джерелом можуть бути експерти в сфері. Здебільшого, говорять про три категорії експертів:

- джерело проблеми (органи влади);
- цільова аудиторія (ті, чий права порушуються без розв'язання конкретної проблеми);
- свідки, люди які можуть щось про цю проблему знати (журналісти, дослідники, науковці).

Також джерелом можуть бути попередники у боротьбі за розв'язання цієї проблеми (організації зі схожим досвідом), якщо такі є. Важливе джерело для дослідження – це також спостереження.

Що ми обов'язково маємо зробити на етапі дослідження проблеми? Ми маємо визначити ключову особу або орган, що приймає рішення. Мішень, це та людина або орган, який має поставити підпис під документом, що змінить вашу реальність. Є певна специфіка спілкування з цим органом чи людиною:

- ця особа не може бути вашим ворогом, принаймні публічно, тому що, ви від цієї особи очікуєте рішення на вашу користь. Неможливо, одночасно бути організацією, яка критикує, і організацією, яка намагається вести конструктивний діалог. Тому що, пізніше вам доведеться змиритися з тим, що ваша перемога – це його чи її перемога передусім. Для того, аби змусити людину або орган прийняти рішення, яке ви хочете, вам треба переконати, що це його ідея. Він може мати право власності на цю ідею, ви маєте бути готові відмовитися від вашої адвокаційної кампанії. Адже, це може переконати орган влади в тому, що рішення треба прийняти.

Коли проблему досліджено, її потрібно сформулювати на одному аркуші А4, зробити цей текст таким, щоб його зрозуміли люди, які взагалі не розуміються у сфері захисту прав людини. Цей текст має стати вашим основним інструментом, ви маєте від нього відштовхуватися, коли далі говорите про інформаційні повідомлення. Важливо також використовувати інфографіку для візуалізації

Третій крок – це розробка плану дій.

Ви провели дослідження до цього етапу, а отже, маєте розуміти, хто ваші союзники, супротивники, хто нейтрально ставиться до вашої проблеми, але хто може бути перетягнутий на ваш бік. На цьому етапі продумайте кроки та інструменти вашої кампанії із залученням ресурсів зовнішнього середовища та урахуванням інтересів ключових стейкхолдерів. Створіть комунікаційну платформу партнерів (або використайте ту, яка вже існує), призначте відповідальних осіб. Для того, щоб все працювало чітко, вам треба зрозуміти що у вас є люди, які закріплені за конкретними напрямками роботи. Приділіть увагу тому, хто буде відповідати за взаємодію зі ЗМІ. Це має бути хтось, хто вміє швидко писати тексти, хто може швидко користуватися усіма можливими електронними розсилками і засобами комунікації, хто вміє користуватися соціальними медіа. Бажано, щоб ця людина особисто була знайома з журналістами. ЗМІ мають постійно отримувати від вас новини, а також відчувати, що вони причетні спершу до роботи, а потім до перемоги, яку ви здобудете.

Важливо розуміти, що не всі знають про проблему, яку ви намагаєтесь розв'язати. Найбільша помилка в адвокації вважати, що всім апіорі зрозуміла актуальність проблеми. Ваша мішень, в деяких випадках, може навіть не знати про існування такої проблеми. Вона може стати на ваш бік вже й просто після того, як дізнається про її існування, навіть без докладання спеціальних зусиль до цього.

Також важливо, від кого прийде звернення, бо люди схильні довіряти тим, кого знають, авторитетам.

Четвертий крок у цій схемі передбачає, що ви повинні мати готове рішення, якщо для того, щоб ваша проблема розв'язалася, вам треба прийняти якийсь нормативний акт. Слід звернути увагу на кілька нюансів:

- якщо існує закон або інший нормативний акт, який регулює сферу вашої проблеми, але він не працює, то відповідно вашою адвокаційною

ціллю має стати створення процедури, щоб цей нормативний акт почав працювати;

- якщо є закон, але він потребує вдосконалення, вашою ціллю має стати зміна цього закону (нормативного акту);
- якщо сфера вашої проблеми не врегульована, вам треба цей нормативний акт створити.

Адвокаційною ціллю не можуть бути переговори як процес, не може бути створення робочої групи, яка займається розробкою нормативного акту, який потім, можливо, змінить ситуацію. Адвокаційною ціллю має бути готовий документ, який залишається тільки підписати.

П'ятий крок в схемі адвокації – інформаційний тиск.

Більшість організацій переходять до цього пункту, пропускаючи попередні чотири. На цьому етапі ви можете організувати багато різних акцій, заходів, перфомансів. Зазвичай, цей 5 крок – позитивний, його використовують, якщо попередній крок не приносить результату. На цьому етапі слід донести проблему до органу влади, який приймає рішення. Бажано зробити це так, щоб цей орган влади (або особа) дізналися про проблему з усіх можливих джерел: телебачення, радіо, інтернет. Актуалізуйте проблему спеціальними подіями та інформаційними приводами, якщо орган, який приймає рішення, довіряє засобам масової інформації. Організуйте круглі столи та експертні обговорення, якщо він більше довіряє експертній думці. Шляхи доступу до вашої мішені стануть зрозумілі після аналізу, дослідження проблеми (який ви робите на другому кроці).

За ідеальних умов шостий крок має стати останнім та принести результат. Це повторне звернення до особи, яка приймає рішення. Ви маєте точно знати, що готові до переговорів: не можна йти на переговори або на голосування без впевненості, що рішення буде прийняте на вашу користь. Якщо так не станеться,

подальші дії сильно ускладнюються, бо ви будете діяти з прогашної позиції.

Усі попередні кроки мають бути спрямовані на те, щоб ви були впевнені в цьому фінальному рішенні.

Крок сьомий – прямий тиск.

Цей крок передбачає ультиматум. Ви попереджуєте вашу адвокаційну мішень (орган влади або конкретну особу), що будете робити будь-які дії, не давати працювати до того моменту, поки не буде прийняте бажане рішення. Це можуть бути страйки, припинення будь-якої роботи установи її працівниками, блокування будівлі. У вас повинна бути людина, яка буде відповідати за комунікацію, постійну підтримку контакту з мішенню. Ця людина має знати всі процедури запису на прийом, вона має знати як поводити себе під час переговорів, у неї мають бути навички ділового спілкування, щоб простіше домогтися свого.

Крок восьмий – третє звернення

На цьому етапі ви звертаєтеся до особи, яка приймає рішення, але це вже не ваше звернення. Це вже

звернення від мішені, яка погоджується з вашими умовами. І це найскладніший крок, бажано кампанію завершити на шостому кроці, а не продовжувати далі. Подальші кроки потребують набагато більше зусиль.

Дев'ятий крок – моніторинг результатів кампанії.

Часто, цей дев'ятий крок потрібен, коли ми говоримо не про якесь швидко вирішуване питання, а про прийняття нормативного акту. Але, якщо ми ставимо собі за ціль зміну правозастосовчої практики, або не тільки прийняття закону, а імплементацію цього закону. Якщо наша ціль не просто підписання законопроекту, а наша ціль у тому, щоб він запрацював.

9,5 крок – про те, що, вирішивши проблему, яку ви адвокатували, ви часто маєте ще багато суміжних проблем, які потребують розв'язання. І для того, щоби змінити вашу реальність на краще, наприклад, ви повертаєтеся до першого кроку та проходитье все знову, для того аби розв'язати свою другу проблему, за нею – третю. До того часу, поки ви не будете впевнені, що реальність, яка вас оточує, стала насправді кращою. ■

ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ ПРАВОВИХ ПОТРЕБ ГРОМАДИ

Лариса ДЕНИСЕНКО, Катерина ХІЛЬЧЕВСЬКА

Нові виклики, які стоять перед провайдерами правової допомоги в умовах суспільних змін

Сучасна історія України надзвичайно мобільна, повсякчас з'являються нові виклики, виникають нові соціально вразливі групи, розв'язувати проблеми котрих необхідно вже зараз, не очікуючи на внесення відповідних змін до законодавства.

Це не означає, що немає потреби змінювати та доповнювати закон або ж ухвалювати нові закони, це означає, що варто прокладати для них маршрути і готувати рейки, тоді, зокрема, зніметься традиційна українська проблема щодо правозастосування.

Уже за 2014-2016 роки в Україні з'явилися нові групи користувачів безоплатної правової допомоги, що їх не було законодавчо зібрано під належну парасольку, а саме: внутрішньо переміщені особи, діти війни, ветерани АТО та члени їхніх родин.

Теоретично, була (і щодо деяких категорій залишається тепер) можливість для формальної відмови щодо надання безоплатної правової допомоги таким

людям, але це могло б призвести до соціального незадоволення громадян, соціальної несправедливості, масових протестів або ж іншої форми обурення тощо.

Поступово ці питання розв'язуються на законодавчому рівні.

Так, наприклад, 13 квітня 2014 року в країні оголошена Анти-терористична операція, але тільки 26 січня 2016 року в закон «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Профільний Закон) були внесені зміни, зокрема, про віднесення до суб'єктів отримання вторинної безоплатної правової допомоги дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, а також, завдяки внесенню 2 лютого 2016 року відповідних змін до закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», – ветеранів АТО.

Психологи, особливо ті, хто працює з програмами професійної переорієнтації ветеранів АТО, стверджують, що переважна більшість бійців та бійчинь повертаються із загостреним відчуттям несправедливості, тому будь-яка, навіть обумовлена законодавством, відмова у розв'язанні нагальних для них правових проблем сприйматиметься вкрай негативно.

Внутрішньо переміщені особи є людьми, котрі позбавлені малої Батьківщини через збройний конфлікт, анексію Криму. Вони частіше зазнають дискримінації та потребують психологічної та правової допомоги незалежно від рівня їхнього доходу, бо часто люди позбавлені можливості працевлаштування й доступу до банківських рахунків.

Обґрунтування вибору пріоритетних потреб

Коли ми говоримо про адвокацію з погляду провайдерів правової допомоги, то потрібно не забувати про важливий момент. Кожен/кожна має отримати повний цикл забезпечення своїх правових інтересів. Будь-яка людина, котра звертається по безоплатну правову допомогу, має підпадати під парасольку Конституції, міжнародного права, питання, які повторюються регулярно, мають бути вирішені на системному рівні, комплексно.

Отже, розглянемо кілька кроків щодо обґрунтування вибору пріоритетних потреб.

На що звертати увагу:

- 1) поштовх, що надає чинний Профільний Закон та інше чинне законодавство, урядові/президентські програми, міжнародні договори, що подаються на ратифікацію, тощо

Якщо проаналізувати кількість звернень суб'єктів отримання правової допомоги різних груп, а також, можливість фізичного доступу до суб'єкта надання правової допомоги, можна окреслити коло питань та проблем, що потребують нагального розв'язання.

Наприклад, це стосується дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Усі вони перебувають у місцях несвободи різного типу. Варто зазначити, що коли йдеться про державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, **часто за рамки виноситься (або ж не заноситься) мінімальний стандарт забезпечення правовою допомогою.**

Діти часто не знають, що вони мають право на звернення, вони не мають фізичного доступу до провайдерів правової допомоги, хоча мають всі законні права на це. Проблем виникає багато, дитина може потребувати консультації (або ж написання заяви/позову) щодо незабезпечення/порушення трудових прав, права на власність, зокрема й житло, права на освіту, право на медичну допомогу (див. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»).

Тому, якщо в межах території, за яку ви відповідаєте, розташовані такі заклади, де утримуються діти, варто розробити алгоритм як правової просвіти, так і реалізації згаданого вище мінімального стандарту забезпечення правової допомоги.

Те саме стосується й людей, котрі утримуються в психоневрологічних диспансерах, хоспісах, будинках престарілих тощо. Не можна кидати напризволяще, полишати наодинці з правовими проблемами людей, що є невидимими для більшості суспільства.

Для того, щоб суб'єкти отримання бпд, вказані в Профільному Законі, не «провисали», варто перевірити фізичний доступ, щоб принцип доступності правосуддя працював, а не був суто теоретично означеним.

Партнерами та/або цілями адвокаційних компаній можуть бути відповідні державні органи та громадські організації та рухи. Зокрема, регіональні відділення, наприклад, Міністерства освіти та науки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства соціальної політики, Офіс Уповноваженої з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, органи місцевої влади, органи місцевого самоуправління, фонди, що опікуються правами дітей та інших осіб, що утримують у місцях несвободи, монітори відомого руху «Національний превентивний механізм».

Ще хочу звернути увагу на людей, що зазнають/зазнали домашнього насильства. Закон України «Про

попередження насильства в сім'ї» надає працівникам центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї повноваження щодо організації «надання юридичних консультацій жертвам насильства в сім'ї та у випадках, установлених законом», запроваджує вичерпні заходи щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги.

Чи багато таких випадків розглядається провайдерами правової допомоги? Питання потребує прицільного моніторингу та аналітики.

Варто сказати, що навіть правовий статус «жертви» надломлює постраждалим крила: як дорослим, так і неповнолітнім. Треба володіти максимальною делікатністю, щоб не зачепити почуття вразливих людей, але забезпечити надання правової допомоги в повному обсязі.

Працівникам Кризових центрів, де також можуть перебувати люди, що зазнали домашнього насильства, надані повноваження організувати юридичні консультації, і тут також є потреба координації дій усіх наявних провайдерів правової допомоги. Люди можуть потребувати консультацій та юридичної підтримки як до, так і перед, так і під час кримінального та/або цивільного процесів.

У цій ситуації також варто подумати про партнерів: органи місцевої влади, відділки національної поліції, правозахисні рухи та організації, зокрема, La Strada Україна.

Треба вчитися означати, виокремлювати, усвідомлювати проблему, вміти побачити партнерів, визначитися з можливостями – практичними, в цьому випадку, + може й законодавчими в разі потреби, – виправляти ситуацію та й *навіть суб'єктно наповнювати реалізацію Профільного Закону та іншого визначального законодавства.*

Бо ж закон, котрий не працює, є нормативним актом з інвалідністю, і на відміну від людей з інвалідністю, потребує не спеціальних програм та інклюзії, а перегляду, скасування, оновлення.

2) поштовх, що вимальовується завдяки аналізу потреб громади

Усі установи та організації готують звіти, вони часто ґрунтуються на статистичних даних. За кожною статистикою стоять люди та їхні інтереси. Аналізуючи цифри, можна виокремити нагальні проблеми, повторюваність тематичних запитів та звернень, відмови через формальні ознаки тощо.

На жаль, буває таке, що ті, хто *юридично* мають право на вторинну безоплатну правову допомогу, *фактично* цілком можуть дозволити собі платного правозахисника.

Українська економіка влаштована так, що навіть людина, котру ми обираємо на представницьку посаду, декларує нуль доходів за рік, але пересувається дорогим авто та мешкає у показному і витратному замиському будинку.

Існує і дзеркальна ситуація, коли людина отримує наукову пенсію в розмірі 4 000 гривень, але не може претендувати на отримання безоплатної правової допомоги через перевищення встановленого законодавством ліміту та потрапляє у пастку, бо фактично не може розв'язати правову проблему.

Треба аналізувати цифри та реальні історії та намагатися віднайти механізм, що допоможе правдиво нужденній людині отримати правову допомогу.

А якщо віднайти системні порушення, проаналізувати та побудувати покроковий алгоритм адвокаційної компанії, можна допомогти групі людей та запобігти виникненню проблем у подальшому.

Варто аналізувати заяви громадян, зустрічатися з активістами, ініціативними групами. Саме такі заяви, спостереження, звернення можуть запускати адвокаційні компанії.

Якщо ви як організація-провайдер правової допомоги не можете точно вирішити, чи є системною проблема, на яку ви б хотіли спрямувати свої адвокаційні зусилля,

можна використати один або кілька інструментів виявлення проблем.

- Опитування громадської думки за допомогою анкет (письмові анкети дадуть змогу більш точно зафіксувати інформацію про проблему, а також ставлення до неї людей, проте письмове опитування потребує значних затрат часу та ретельної підготовки. Заповнення анкет громадянами самостійно дасть змогу заощадити час та кошти, але таке опитування може бути не повним та не об'єктивним, оскільки не всі люди вміють точно формулювати свої думки або не відповідатимуть на всі питання).
- Персональне інтерв'ю (під час індивідуального інтерв'ю є можливість створити довірливу атмосферу та отримати відповіді на ті питання, які можливо залишились би без відповідей при опитуванні. При проведенні персональних інтерв'ю активісти можуть «ходити від дому до дому». Успіх такого методу залежить від кількості охочих проводити інтерв'ю та бажання громадян відповідати на питання).
- Колективне обговорення (Досить успішним може бути метод обговорення всередині цільової групи. При такому методі вибирається від 5

до 25 представників цільової групи, серед яких здійснюється колективне обговорення проблеми. Позитивним при цьому методі є те, що під час діалогу виявляються нові ідеї та відбувається обмін думками).

- Неформальне обговорення в громадських місцях (Цей метод є найменш затратним та може виявитися успішним, оскільки можна доволі легко налагодити зв'язок між діями людей у громадських місцях та проблемою – отримують медичні послуги, стоять у черзі за отриманням соціальних виплат, відводять дітей до школи і т.п) та ін.

Вибір того чи іншого методу залежить від:

- аудиторії, яку опитують;
- інформації, яку необхідно отримати та поширити;
- стосунків, які необхідно встановити;
- наявних ресурсів.

Для більш чіткого формулювання проблеми важливо зібрати та проаналізувати інформацію з інших джерел: нормативно-правових актів, документів, публікацій у ЗМІ тощо. Адвокаційній кампанії може передувати моніторинг.

Види джерел, інструментів та технік для збору інформації

Види джерел	Джерело	Інструменти та техніки
Письмові	Нормативно-правові акти	Аналіз нормативно-правових актів
	Документи установ	Аналіз документів установ
	Кореспонденція, скарги (інші види звернень громадян)	Аналіз кореспонденції, її адресатів, скарг (інших видів звернень громадян)
	Засоби масової інформації	Аналіз публікацій та інформації, розміщеної у різних видах ЗМІ (преса, телебачення, радіо, електронні видання)
Особисті	В установі: керівництво, працівники (посадові особи), споживачі послуг Суспільні групи: лідери, члени організацій, активісти, науковці, чиновники та ін.	Неструктуроване інтерв'ю
		Фокус-група
		Направлене інтерв'ю
		Інтерв'ю з опитувальником

Спостереження	Інформація про: осіб (вигляд, поведінка), речі, події	Включене спостереження
		Невключене спостереження
		Експеримент
		Фізичне вимірювання
		Слідча (спеціальна) техніка

Аналіз правових проблем громади

У кожного з провайдерів правової допомоги є дієвий інструмент, завдяки якому можна виявити проблеми, що можуть і мають бути розв'язані лише на рівні зміни в нормативних документах, на рівні системної зміни. Така зміна впливає на всю цільову аудиторію, яка не має доступу до безоплатної правової допомоги в певній територіальній громаді, а не на індивідуальну ситуацію конкретної людини. Цей інструмент – звернення по отримання допомоги до вашої організації. Аналізуйте їх, робіть моніторинг:

- скільки було звернень,
- хто звертався (якщо ви складете карту вашої громади, категоризуєте своїх клієнтів та порівняєте ці дві площини, то таким чином ви зможете побачити, хто не звертається до вашої організації, а в подальшому вже аналізувати причини, чому так трапилося)
- аналізуйте зміст звернень (так можна відстежити появу нових проблем, які ще законодавчо не врегульовані)
- порівняйте зміст звернень в часовому відрізку – з чим зверталися минулого року/кварталу, що змінилося, які фактори могла на це вплинути? Як уникнути цього впливу, якщо він негативний?

Обґрунтування вашої адвокаційної кампанії має чергу передусім базуватися на аналізі звернень щодо отримання правової допомоги. Може статися і так, що внаслідок аналізу ви з'ясуєте, що виявлені проблеми можна буде розв'язати іншими шляхами, наприклад, інформуванням громади.

Приклад аналізу звернень від територіальної громади міста Краматорськ до місцевого центру надання безоплатної вторинної правової допомоги

Типовий клієнт Краматорського місцевого центру з надання БВПД – це чоловік, віком від 55 років, пенсіонер/ не працює, проживає в місті, правові проблеми житлового/ земельного/ трудового права/ соціального забезпечення

Список питань, з якими найчастіше звертаються до Краматорського МЦ з надання БВПД:

- 1) Оскарження заочного рішення суду
- 2) Несплата грошей страхувальником
- 3) Поновлення документів на право власності
- 4) Затримання транспортного засобу співробітниками ДАІ
- 5) Призначення державної допомоги матерям-одиначкам
- 6) Поновлення трудових відносин та моральне відшкодування
- 7) Визнання особи такою, котра втратила право користування житловим майном
- 8) Підстави для оскарження рішень про сплату заборгованості за житлово-комунальні послуги
- 9) Визнання заповіту недійсним
- 10) Перерахування пенсії
- 11) Виплата аліментів та розподіл майна
- 12) Штамп міграційної служби в довідці внутрішньо переміщеної особи
- 13) Оформлення субсидій
- 14) Виїзд одного з батьків з дитиною за кордон (чи через лінію розмежування) при відсутності другого
- 15) Розірвання шлюбу з особою, яка знаходиться на неконтрольованій Україною території
- 16) Розірвання трудового договору з підприємством, котре знаходиться на непідконтрольній території

- 17) Право спадщини
- 18) Встановлення (чи поновлення) юридичного факту (смерті/народження)
- 19) Отримання земельної ділянки учасниками АТО
- 20) Виписка людини через суд за її відсутності

Результати аналізу показали, що найбільш актуальними та гострими проблемами в громаді за останні півроку (відповідно до часу проведення аналізу) є: питання проведення антитерористичної операції та спричинені нею наслідки (зруйновані будівлі, поранення мирних жителів тощо), близькість лінії розмежування та можлива загроза загострення збройного конфлікту.

Внаслідок бойових дій на території Донецької області значна частина мешканців тимчасово окупованих територій, населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення, перемістились до інших населених пунктів. Значна кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) перебувають на території, підконтрольній українській владі в Донецькій області. Зазначена категорія осіб зіштовхується з проблемами розміщення, забезпечення належних умов проживання, безробіття, браку інформації про створені можливості психологічної реабілітації, відновлення документів, недостатньої кількості додаткових місць у дошкільних та шкільних навчальних закладах.

Якщо розглядати цей приклад, можна зробити висновок, що адвокаційні зусилля провайдерів правової допомоги в цій громаді можуть бути спрямовані на розв'язання специфічних проблеми двох великих груп населення, в яких виникає багато правових проблем через відсутність законодавчого регулювання їх правовідносин. Ці групи – учасники АТО та внутрішньо переміщені особи.

Однак, окрім звернень, для здійснення кампанії також дуже важливо аналізувати зовнішнє середовище, у якому працює організація. Навколишнє середовище організації – це весь спектр факторів поза її межами, які мають вплив на її здатність до функціонування.

Деякі із зовнішніх елементів можуть піддаватися впливу, тоді як до інших, організація може пристосовуватися, особливо, якщо їхній вплив є значущим.

Інструментів для аналізу зовнішнього середовища є досить багато, але одним із найбільш популярних є матриця SWOT-аналізу. Це інструмент для аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів навколишнього середовища, які впливають на досягнення поставленої мети та, відповідно, є сприятливими чи несприятливими. Внутрішнє середовище – те, що може контролювати та виправляти, зовнішнє – те, що ви можете використати, щоб мінімізувати ризики та обернути на свою користь.

Аналіз має включати попередній досвід та теперішню стратегію організації. Результатом аналізу слабких сторін організації має бути розуміння, над чим потрібно попрацювати, щоб посилити свої позиції.

У зовнішньому середовищі організації аналізують можливості та загрози ззовні. Серед зовнішніх факторів: політичні, правові, технологічні, культуральні фактори. Серед переваг в такому аналізі можна взяти до уваги, наприклад, зацікавленість ЗМІ темою вашої адвокаційної кампанії або діяльністю організації, візити впливових осіб, зустрічі зацікавлених сторін; серед загроз – прийняття несприятливого закону, уряд, що вороже ставиться до теми, політична чи економічна криза.

Переваги можна використати для досягнення визначеної адвокаційної цілі, аналіз загроз дає розуміння факторів, які можуть зашкодити вашій діяльності в потрібному напрямі, дає можливість оцінити ризики.

Під час заповнення матриці SWOT важливо бути реалістичними, уникати суб'єктивності (через колегіальний аналіз), не слід перевантажувати матрицю. Результати аналізу мають стати вхідними даними, опорними точками для вибору адвокаційної стратегії. Обрана стратегія повинна, опираючись на ваші сильні сторони, підсилити слабкі, вона має передбачати те, яким чином можна використати можливість та мінімізувати ризик. ■

ПРАКТИЧНА АДВОКАЦІЯ ДЛЯ ПРОВАЙДЕРА ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Рекомендації щодо створення спеціалізованих установ із надання безоплатної правової допомоги на території громади для провайдера правової допомоги:

(за результатами аналізу звітів працівників відділів взаємодії із суб'єктами надання первинної правової допомоги місцевих центрів із надання вторинної правової допомоги)

1. Проаналізувати ситуацію щодо необхідності створення на території даної громади установ з надання БППД, проаналізувати основні проблеми, з якими населення звертається до громади для розв'язання;
2. Оглянути можливе вільне приміщення для суб'єкта надання БППД;
3. В разі необхідності на території громади спеціаліста з надання БППД провести конкурс на заміщення вакантної посади; звернутися в місцеві центри зайнятості, провести навчання працівника;
4. Проаналізувати ситуацію з наявністю достатніх фінансових ресурсів для утримання спеціаліста з надання БППД та прийняти відповідне рішення. Можливе об'єднання фінансових ресурсів кількох громад (від 2 до 10) для утримання спеціаліста, що буде обслуговувати населення кількох громад.
5. Забезпечити активну підтримку ідеї співпраці органів місцевого самоврядування з вашою організацією відносно розвитку безоплатної первинної правової допомоги на місцевих та загальнонаціональних каналах телебачення, в друкованих ЗМІ, районних сайтах громад.

У разі наявності обставин, що унеможливають створення такої установи, в органах місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на місцях, як альтернатива, є: надання безоплатної правової допомоги шляхом залучення юридичних осіб приватного права; надання безоплатної правової допомоги шляхом залучення адвокатів або інших фахівців у відповідній галузі права.

Перевагами від утворення комунальної установи для органів державної влади та органів місцевого самоврядування є ймовірне зниження звернень громадян за наданням роз'яснень консультацій до спеціалістів ОБВ та ОМС, які чергують у громадській приймальні та надають БППД за графіком, що сприятиме підвищенню ефективності виконання ними своїх посадових обов'язків та покладених на них прямих функцій як службових осіб. Така можливість знизить рівень дратівливості посадових осіб щодо громадян, котрі приходять запитати, чи мають вони право на певну послугу, соціальну гарантію тощо, та підвищить рівень довіри громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які на сьогодні, на жаль, намагаються якомога швидше відрядити людину, не завжди розібравшись в її ситуації.

Перевагами для громадських організацій в утворенні комунальної установи, є зменшення звернень клієнтів, які не належать до їхньої цільової аудиторії, що зумовить більш якісне надання правових послуг та вивчення правових та соціальних проблем тих громадян, на сприяння яким розрахована робота громадських організацій.

Для політиків, які підтримують ідею утворення комунальної установи/ залучення СПП до надання БПД, створення єдиної системи забезпечення незахищених категорій громадян правовими послугами

стане реалізацією їхніх обов'язків, взятих на себе як представників громадськості щодо турботи про своїх виборців та захисту їхніх законних прав.

Найбільшу вигоду від утворення спеціалізованих закладів має громада, оскільки в місті чи районі буде існувати єдина установа, де можна буде в одному місці отримати правові послуги з будь-яких питань, і відпаде необхідність «оббивати» пороги в пошуках відповіді на питання тим людям, які не мають коштів отримати платні правові послуги та мають, як правило, або похилий вік, або розлади здоров'я. ■

КЕЙС: АДВОКАЦІЯ ЗМІНИ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ

Євген ЗАХАРОВ

1. Проблема, на розв'язання якої спрямовано адвокаційну кампанію

Право на правову допомогу гарантується статтею 59 Конституції, якою проголошується, зокрема, що у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Проте ці положення Конституції ще декілька років тому практично не були реалізовані.

2. Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля

За законом право на безоплатну правову допомогу мало доволі широке коло громадян України та осіб без громадянства: жертви політичних репресій, які реабілітовані; ветерани війни; жертви незаконних дій органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду; люди, які мають психічні захворювання, яким надається психіатрична допомога; біженці або шукачі притулку, щодо яких вирішується питання про надання статусу біженця; неповнолітні батьки; особи, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які повинні забезпечити догляд за ними; особи, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, або у зв'язку зі стихійними лихами, катастрофами; діти та молодь,

які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї. У 2005 році таких осіб в країні було близько 11 млн. Розслідування певних категорій кримінальних справ без участі адвоката також було заборонене. Правової допомоги потребувала також велика кількість мешканців України, які були малозабезпеченими.

Проте чинне законодавство не передбачало надання допомоги з боку держави у цивільних та адміністративних справах. Безоплатна правова допомога надавалася лише в кримінальних справах і лише адвокатами. Згідно зі статтею 47 КПК в редакції 1960 року особа, яка провадить дізнання, слідчий чи суд можуть призначити захисника через адвокатське об'єднання у разі, якщо його участь є обов'язковою відповідно до статті 45 КПК, але підозрюваний, обвинувачений, підсудний не бажає або не може запросити захисника, а також коли бажає запросити захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може цього зробити.

3. Цільова аудиторія

Особи, які підпадають під категорії, визначені законом, що мають право на безоплатну правову допомогу

4. Використані інструменти адвокації

Для того, щоб з'ясувати реальне становище з оплатою праці адвокатів за надання ними юридичної допомоги у кримінальних справах за рахунок державного бюджету, ХПГ у 2004-2005 рр. звернулася з інформаційними запитами до Міністерства юстиції України, територіальних управлінь юстиції, Державної судової адміністрації України (ДСАУ) та її територіальних управлінь, апеляційних судів. Ми запитували, які суми було передбачено бюджетом для надання юридичної допомоги адвокатами за призначенням, які кошти було реально отримано і як вони були витрачені. Дані, отримані у відповідях на інформаційні запити, можна підсумувати таким чином.

До набрання чинності Закону України «Про судову устрій України» від 07.02.2002 №3018-III кошти на оплату послуг адвокатів за участь у розгляді кримінальних справ за рахунок держави передбачались у кошторисах на утримання місцевих та апеляційних судів, де розглядались зазначені справи. Відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 03.12.1997 №265 «Про запровадження нової бюджетної класифікації України» фінансування видатків на оплату праці адвокатів здійснювалося за кодом економічної класифікації видатків 1139 «Оплата інших видатків». Цей код синтетичний: за ним фінансувалися також видатки на проїзд та проживання потерпілих та свідків під час судового розгляду, послуги експертів під час слідства, видатки на охорону, страхування, видатки на оплату професійних послуг тощо.

Як повідомило Міністерство юстиції, за кодом 1139 у 2001 році апеляційні суди отримали 365,1 тис. грн (67.5% від передбаченої бюджетом суми), у 2002 році – 296,2 тис. грн (75% від плану). Місцеві суди отримали в 2001 році 79,9 тис. грн (3.6% від плану), у 2002 році – 927,9 тис. грн (41.7% від плану). Розподіл фінансування для апеляційних судів між 27 регіонами України та реально витрачені суми представлені в другому, третьому, четвертому та п'ятому стовпчиках табл. 1. Ці дані ХПГ отримала з апеляційних судів. На жаль,

8 апеляційних судів – міста Києва та Донецької, Львівської, Миколаївської, Одеської, Харківської, Хмельницької й Чернігівської областей – грубо порушили Закон України «Про інформацію» і не відповіли взагалі на наш інформаційний запит, хоча він навіть надсилався повторно. Апеляційний суд Закарпатської області переслав наш запит до територіального управління ДСАУ, яке відповіді нам не надіслало. Апеляційні суди Севастополя та Вінницької й Тернопільської областей не повідомили про суми, отримані за кодом 1139 (це позначено в таблиці знаком ?????), а просто написали, що послуги адвокатів не оплачувалися. Повідомлення про відсутність фінансування позначено в таблиці знаком ***. На нашу думку, зібрані, хоча й неповні, дані дають підстави для певних висновків. Перший: вражають мізерні розміри сум, виділених за кодом 1139. Фінансування судів просто жалюгідне, і за таких обставин говорити про незалежність судів важко. Другий: система надання безоплатної правової допомоги в кримінальних справах в Україні до середини 2004 року була практично відсутня, а починаючи з середини 2004 року – продемонструвала свою повну неефективність. Цю систему необхідно будувати заново.

Починаючи з 01.01.2003, відповідно до Закону «Про судову устрій України» функції щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення судів було покладено на ДСАУ, а тому кошти Мін'юсту на здійснення оплати послуг адвокатів на 2003 рік та перші 6 місяців 2004 року бюджетом не були передбачені. Відповідно, у ці 18 місяців праця адвокатів за призначенням з бюджету не оплачувалася. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державний бюджет України на 2004 рік» від 17.06.2004 №1801-IV ці видатки на другу половину 2004 року передбачалося профінансувати за окремою бюджетною програмою 3601160 «Надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави». За цією програмою, як повідомила ДСАУ, бюджетом було передбачено в 2004 році 1915,3 тис. грн, а Законом України «Про державний бюджет України на 2005 рік» суму було збільшено до 1960,9 тис. грн.

На виконання зазначеної державної програми з липня 2004 року Державним казначейством України щомісячно проводилося фінансування територіальних управлінь юстиції для здійснення виплат адвокатам. Отримані та виплачені управліннями юстиції суми за липень-грудень 2004 року показані в двох останніх стовпчиках табл.1. Ці дані отримані з територіальних управлінь юстиції. На жаль, чотири обласні управління юстиції – Волинське, Кіровоградське, Рівненське та Черкаське – не відповіли на наш запит взагалі. Київське обласне управління юстиції порадило звернутися за

інформацією, яку ми запитували, до Міністерства юстиції. Луганське та Миколаївське обласні управління юстиції не повідомили про суми, отримані з бюджету. Привертає увагу відсутність фінансування з бюджету АРК за бюджетною програмою 3601160. Куди ж були спрямовані відповідні кошти? Неординарно вчинило Одеське обласне управління юстиції: воно просто перерахувало усю отриману суму – 165 600 грн – до адвокатського об'єднання «Одеська обласна колегія адвокатів». Про подальшу долю цих коштів управління не повідомило.

Табл. 1

Регіон України (область)	Отримано, грн.		Виплачено, грн.		Отримано, грн.	Виплачено, грн.
	2001	2002	2001	2002	07-12.2004	07-12.2004
АРК	9 000	14 380	3 048	8 315	***	0
Вінницька	?????	?????	0	0	37 800	16 903.26
Волинська	6 480	12 200	0	0		
Дніпропетровська	30 951	22 375	2272.5	2606.25	107 000	18 191.00
Донецька					226 200	21 723.00
Житомирська	7 750	9 180	75	150	18 000	853.00
Закарпатська	Переслав	Запит			7 500	0
Запорізька	2 836	14 080	0	1 050	68 100	28 400
Івано-Франківська	***	***	0	0	12 000	210
Київська	14 313	11 240	975	555	Відписка	
Кіровоградська	675	1485	675	1485		
Луганська	14 700	14 220	11 060	10 810	?????	5 609
Львівська					24 000	24 000
Миколаївська					?????	150
Одеська					165 600	Перераховані ООКА
Полтавська	10 500	11 720	561	195	7 871	7 871
Рівненська	13 000	7 440	0	0		
Сумська	19 460	30 300	255	600	13 800	570
Тернопільська	?????	?????	0	0	4 200	0
Харківська					96 900	0
Херсонська	18 045	9 840	Разом	100 грн.	49 200	0

Хмельницька					14 700	161
Черкаська	9 000	9 160	2 148	426		
Чернівецька	12 600	8 600	0	240	7 500	0
Чернігівська					9 600	2 600
М. Київ					28 200	7 000
М. Севастополь	?????	?????	0	0	7 500	0
Загалом	169 310	176 220	21069.5 12.44%	26532.25 15.1%	905 671	299 841.26 33.1%

Чим же можна пояснити, що навіть ті малі суми, які були спрямовані на оплату праці адвокатів у кримінальних справах, були витрачені тільки на третину, і решта повернулася до бюджету? Частково відповідальні за це адвокати, які просто відмовляються працювати за рахунок держави. Про це свідчить картина використання коштів у різних регіонах країни. Як можна побачити, в деяких областях виділені кошти використані повністю, а в деяких – зовсім не витрачалися. Але, на нашу думку, головна причина – умови оплати.

Щоб це з'ясувати, звернемося до Постанови Кабінету Міністрів України №821 від 14 травня 1999 р., яка затверджує «Порядок оплати праці адвокатів з надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави». Відповідно до цього Порядку, підставою для оплати праці адвокатів з надання правової допомоги є постанови особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, ухвала суду чи постанови судді та оформлена ними довідка про участь адвоката у справі. На підставі цих двох документів – постанови та довідки про участь адвоката у справі – адвокат складає третій документ: довідку-розрахунок про розмір коштів, які підлягають виплаті адвокату, цей документ і використовується для проведення оплати із бюджету. Оплата праці здійснюється в розмірі 15 гривень за повний робочий день, а якщо адвокат був зайнятий у справі неповний робочий день, то оплата проводиться пропорційно до затраченого часу, на основі денної ставки 15 гривень.

Отже, призначення адвоката для надання допомоги в кримінальних справах цілковито залежало від органів, які провадять дізнання або слідство, або суду, а оплата його праці була настільки мала, що, скоріше за все, адвокати часто просто не хочуть витрачати час на оформлення необхідних паперів для отримання коштів. Як вказано у відповіді Дніпропетровського обласного управління юстиції, у другому півріччі 2004 року до управління надійшло 249 документів на оплату на загальну суму 18 191 грн, тобто середній заробіток адвоката за працю по одній кримінальній справі становить приблизно 73 гривні за працю протягом майже п'яти повних робочих днів. Чи варто дивуватися, що наявна система надання правової допомоги в кримінальних справах практично не працює?

5. Аналіз результатів кампанії:

Після публікації та розповсюдження наведених даних стало ясно, що залишати цю систему без змін неможливо: жалюгідний стан правової допомоги був визнаний усіма.

Далі було створення Концепції безоплатної правової допомоги, створення і функціонування пілотних офісів в Харкові, Білій Церкві та Хмельницькому, декілька рішень Конституційного суду України, привчання міліції викликати адвокатів до затриманих, створення проекту Закону «Про безоплатну правову допомогу», його ухвалення, створення Центрів безоплатної правової допомоги і поширення їх дії на нові формати і на все більші категорії населення. ■

ІНСТРУМЕНТИ СПІВПРАЦІ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ В МІСТІ СКАДОВСЬК

Віра ШУЛЬГІНА

Виконавець: громадська організація «Скадовщина – мій рідний край».

«Так сталося, що в 2011 р., що був прийнятий закон в Україні про безоплатну правову допомогу який передбачав створення трьох моделей надання безоплатної правової допомоги і отримання коштів з місцевих бюджетів. Хотілося зрозуміти, яка модель буде кращою саме для нашого міста. З нашої точки зору, комунальна модель – це найкраща модель, яка зможе працювати на постійній основі та забезпечувати правовою допомогою жителів нашого міста. В тому, що нашу ідею підтримали депутати міської ради, на нашу думку, ми завдячуємо використанню таких інструментів:

- Постійна комунікація з представниками органів місцевого самоврядування;
- Самостійна підготовка та спільне з ОМС обговорення проектів рішення по створенню комунальної установи;
- Вибір місця для створення комунальної установи – комунальну установу створено в приміщенні міської ради, а відповідно, ми переконали представників ОМС в тому, що їм необхідно мати точку доступу до безоплатної первинної правової

допомоги у своєму приміщенні, в такому випадку, особи, які звертаються до ОМС, можуть, за потреби, одразу отримати правову консультацію;

- У нас була сильна підтримка одного з депутатів міської ради, який лобював інтереси нашої адвокаційної кампанії зсередини;
- Представники нашої громадської організації постійно комунікували з депутатами, саме тому, ми ініціювали голосування щодо створення комунальної установи тоді, коли ми були впевнені в тому, що рішення буде прийняте. Ми йшли на сесію з готовим рішенням, завданням депутатів було лише проголосувати.

25 грудня 2012 року було прийнято рішення про створення комунальної установи та виділення коштів з місцевого бюджету. На той час, це було 120 тис на рік. Офіційно установа запрацювала з 1 лютого 2013 року. Вона повністю фінансується з місцевого бюджету, до складу входить три особи: директор, юрист, бухгалтер. Ми переконували, що консультувати мають двоє людей, в нашому випадку – директор та юрист, відповідно до кількості жителів міста. Установа щоквартально звітує перед міською радою». ■

КЕЙС: АДВОКАЦІЙНА КАМПАНІЯ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ МІСЦЕВОЇ РАДИ/ОРГАНУ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ. ПОДОЛАННЯ “НЕВИДИМОГО” БЕЗГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ: ДОСВІД ПЕРШИХ КРОКІВ

Ігор БРИНОШ

1. Проблема, на розв’язання якої спрямовано адвокаційну кампанію

Сотні людей, часом навіть декількома поколіннями, тривалий час живуть в Україні без належних документів та визначеного (оформленого) правового статусу. Після розпаду Радянського Союзу, вони через різні причини (збройні конфлікти, трудову міграцію тощо) переїхали до України. Частина з них має недійсні в Україні паспорти колишнього Радянського Союзу або лише свідоцтва про народження радянського зразка, інші – документи невизнаних держав, таких як Придністровська Молдавська республіка, дехто взагалі не має жодних документів. Що характерно, такі люди відсутні в усіх офіційних статистиках та залишаються абсолютно невидимими для держави. Невизначений статус та відсутність документів робить цих людей «юридичними привидами», які позбавлені всіх прав. Щодня вони зіштовхуються з неможливістю реалізувати або захистити свої базові права, такі, як право на медичну допомогу, освіту, соціальний захист, свободу пересування, працевлаштування, створення сім’ї та багато інших. Вони не можуть віддати дітей до школи або отримати документи по її закінченню,

zareєструвати шлюб та народження дитини, придбати нерухоме майно, відкрити банківський рахунок, офіційно влаштуватися на роботу чи розпочати підприємницьку діяльність, звернутися до суду для захисту своїх прав тощо. Більшу частину свого життя ці люди-невидимки змушені уникати співробітників правоохоронних органів, які можуть вимагати перевірки їхніх документів. Здебільшого такі люди перебувають на межі виживання, але, попри все, пов’язують своє майбутнє та майбутнє своїх дітей лише з Україною.

Точної інформації щодо кількісних даних проблеми фактичного безгромадянства в Україні наразі немає. За даними Державної міграційної служби України, станом на 30 червня 2013 року близько 6,5 тис. осіб без громадянства мали постійні або тимчасові дозволи на проживання в Україні. Водночас, УВКБ ООН вважає, що станом на середину 2014 року в Україні налічувалось понад 35 тис. осіб без громадянства або осіб з невизначеним громадянством. Такі значні відмінності у цифрах можна пояснити недосконалістю національного законодавства – велика кількість осіб без громадянства в Україні ніколи не мала легального документа, який би посвідчував їх особу та підтверджував безгромадянство.

2. Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля

Протягом 2014-2015 років Одеською обласною організацією ВГО «Комітет виборців України» та Всеукраїнським громадським партнерством «Ініціатива з подолання безгромадянства в Україні», за фінансової підтримки Європейського Союзу, було ідентифіковано на прикладі окремих пілотних регіонів значні проблеми безгромадянства, спричиненого розпадом СРСР. Ідентифіковані проблеми безгромадянства описані в моніторинговому звіті «Юридичні привиди: проблеми безгромадянства в Україні, спричинені розпадом Радянського Союзу».

При розробці методології, метою моніторингу було визначено встановлення масштабів, специфіки, профілю, причин та наслідків безгромадянства стосовно осіб без громадянства чи осіб з невизначеним громадянством, котрі прибули до України переважно з Республіки Молдова чи невизнаної Придністровської Молдавської республіки (ПМР). Зважаючи на це, більшість моніторингових заходів мали своєю локацією прикордонні з Молдовою та ПМР райони Одеської, Вінницької та Чернівецької областей. Для отримання необхідних даних застосовано таку схему використання джерел інформації: аналіз нормативно-правової бази; вивчення досвіду розв'язання подібних проблем в інших пострадянських країнах; інтерв'ювання осіб без громадянства; проведення фокус-групових досліджень; анкетування місцевих чиновників; отримання інформації через направлення інформаційних запитів; експертні опитування; аналіз судової та юридичної практики; аналіз звернень за правовою допомогою; аналіз матеріалів в засобах масової інформації.

Зважаючи на відсутність або низьку інформативність отриманих офіційних даних, додатково було розроблено та впроваджено підхід глибинного «польового» моніторингу в обраних 5 прикордонних районах Одеської області (Кодимський, Котовський, Красноокнянський, Фрунзовський, Великомихайлівський). Вказані райо-

ни для проведення «польового» моніторингу обрано не випадково. По-перше, відповідно до даних перепису населення 2001 року саме в Одеській області нараховувалось найбільша кількість осіб без громадянства. По-друге, вказані райони межують з невизнаною ПМР та відповідно перебувають в більшій «зоні ризику». По-третє, саме в цих районах спостерігалась найбільш потужна співпраця та зацікавленість з боку місцевих органів влади та місцевого самоврядування. По-четверте, значно сприяло проведенню такого «польового» моніторингу Рішення №3 Одеської обласної міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення від 25.04.2014 року «Про здійснення правової освіти з питань оформлення українського громадянства та отримання ідентифікаційних документів особами без громадянства молдавської національності, спричиненого розпадом СРСР». Таке рішення було прийнято за пропозицією Одеської обласної організації ВГО «Комітет виборців України» та за сприяння Головного управління юстиції в Одеській області.

Схема проведення «польового» моніторингу мала такий вигляд: запит до всіх сільських рад згідно «анкети для встановлення потенційної кількості та профілю осіб без громадянства»; отримання та аналіз інформації; розробка маршрутів та графіку виїздів до «проблемних» населених пунктів; особисті зустрічі з представниками сільських рад та уточнення інформації; інтерв'ювання осіб без громадянства за місцем їх перебування в складі змішаних мобільних груп (представники проекту та органів юстиції). Мобільними групами здійснено інтерв'ювання 148 осіб без громадянства чи з невизначеним громадянством, які жодним чином не документовані та відсутні в офіційних даних та статистиках. З цих осіб близько третини – це люди з недійсними в Україні паспортами колишнього Радянського Союзу, частина з паспортами невизнаної ПМР, інші лише зі свідоцтвами про народження або взагалі без документів. Таким чином, результати пілотного «польового» моніторингу в окремих прикордонних районах Одещини дають значні підстави припускати, що виявлені проблеми

безгромадянства можуть торкатися всіх регіонів України, особливо з прикордонною специфікою. Особливої уваги заслуговують установи Пенітенціарної служби України. У ході проведення моніторингу було виявлено показові приклади безгромадянства в установах відбування покарань, коли особи, засуджені до позбавлення волі, не мали жодних документів. Незважаючи на численні намагання співробітників пенітенціарної служби сприяти в отриманні засудженими відповідних документів, зазначені випадки залишились невирішеними.

3. Опис цілей та завдань кампанії.

Кінцевою метою кампанії є скорочення безгромадянства, спричиненого розпадом СРСР та забезпечення доступу осіб без громадянства до прав людини.

Завдання кампанії:

- прийняття відповідними державними органами України пакету законодавчих змін, скерованих на поліпшення доступу осіб без громадянства до процедур легалізації та подолання безгромадянства як явища.
- проведення всеукраїнської кампанії щодо виявлення недокументованих осіб без громадянства (осіб, які ризикують втратити громадянство) та підвищення обізнаності і мотивації державного сектору та громадськості у сфері подолання безгромадянства.
- розробка нормативного забезпечення та проведення «міграційної амністії» для недокументованих осіб без громадянства шляхом легалізації їхнього перебування в Україні відповідно до їхнього заявленого бажання пройти таку процедуру.

4. Ключові стейкхолдери:

Суб'єкти впливу.

Державна міграційна служба України, Міністерство юстиції України. Найбільший ефект мала співпраця щодо активізації законотворчої діяль-

ності ДМС, яка в результаті вилілась у підготовку законопроекту щодо введення процедури встановлення особи без громадянства, а також включення питань щодо скорочення безгромадянства в «План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року». На місцевому рівні найбільший прорив відбувся у відносинах з органами юстиції. Так, питаннями правової просвіти осіб без громадянства молдавської національності, спричиненого розпадом СРСР та навчанням місцевих чиновників інструментам скорочення безгромадянства спільно займалися фахівці Одеської обласної організації ВГО «Комітет виборців України» та Головного управління юстиції в Одеській області. Відповідне рішення «Про здійснення правової освіти з питань оформлення українського громадянства та отримання ідентифікаційних документів особами без громадянства молдавської національності, спричиненого розпадом СРСР» прийнято на засіданні Одеської обласної міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення, яке відбулося 25 квітня 2014 року в Одеській обласній державній адміністрації. Крім того, в складі «польових» моніторингових груп, які здійснювали глибинний моніторинг в Одеській області, були представники органів юстиції, які значно сприяли в підвищенні ефективності таких заходів. Після відкриття в 2015 році місцевих центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги, активна співпраця продовжилась із цими установами, були навіть підписані відповідні меморандуми про співпрацю.

Регіональне представництво УВКБ ООН в Білорусі, Молдові та Україні. На УВКБ ООН покладені завдання щодо зменшення кількості та запобігання випадків безгромадянства. Крім того, прямою метою та пріоритетом Регіонального представництва в Білорусі, Молдові та Україні УВКБ ООН є боротьба з безгромадянством, спричиненим, між іншим, і розпадом Радянського Союзу.

Партнери

Профільні українські та міжнародні організації. Фактор участі провідних міжнародних та українських

організацій в міграційній сфері (передусім, Всеукраїнської Благодійної Фундації «Право на захист») можна виокремити як один із найбільш визначальних для успішності адвокаційної кампанії. Діяльність та адвокаційна спроможність цих організацій, залучення УВКБ ООН дало можливість досягти синергетичного ефекту щодо реалізації Україною важливих кроків до скорочення безгромадянства.

Місцеві органи влади. Представники місцевих рад, районних адміністрацій демонстрували зацікавленість у розв'язанні проблеми та долучалися до різних заходів. До реалізації кампанії вони боялися самостійно порушувати питання безгромадянства та виступати в ролі флагманів (крім того, їх зупиняла правова невизначеність деяких питань та небезпека перевищити свої повноваження). Особливо необхідно відзначити співпрацю на рівні голів сільських рад — в багатьох випадках вони виступали навіть у ролі “громадських адвокатів” осіб без громадянства — організували зустрічі, допомагали відшукувати документи, забезпечували комунікацію тощо.

Цільова аудиторія. Незважаючи на складність роботи з особами без громадянства чи з невизначеним громадянством, більшість із тих, кого вдалося ідентифікувати — погодилися допомогти іншим у розв'язанні аналогічних проблем. Усе, що вони могли зробити для цього — це дати дозвіл кампанії використовувати їхні історії, фото та персональні дані для поширення у звітах, через засоби масової інформації тощо. І близько 150 осіб зробили це — в результаті ми змогли їхні історії використати в адвокаційних цілях. Це дуже важливі свідчення, без яких було би набагато складніше досягти наявних результатів. І найбільш красномовний приклад — це житель Тарутинського району Одеської області Тимофій Плешка (учасник АТО з позивним «Легіонер»), який не лише погодився на поширення своєї історії, але і зробив це особисто та публічно — в м. Києві під час прес-конференції та національного круглого столу 28 грудня 2015 року.

5. Використані інструменти адвокації.

Підставу та аргументи для здійснення адвокаційної діяльності надали результати проведеного пілотного «польового» моніторингу, якими ідентифіковані та підтверджені конкретні проблеми безгромадянства. Широкий інформаційний та медійний резонанс значно сприяв здійсненню впливу на відповідні органи державної влади, чергу передусім на Державну міграційну службу.

Інформаційний вплив. Великий інформаційний резонанс та вплив мали проведені в агентстві «Укрінформ» (м. Київ) 28 грудня 2015 року спільно з Центром інформації про права людини в місті Києві два публічні заходи — прес-конференція «Люди-невидимки: чому сотні сімей з радянських часів живуть в Україні без громадянства та без документів» та круглий стіл «Проблеми безгромадянства в Україні: як повернути до життя юридичних привидів?». Загалом, протягом діяльності ініціативи, в місцевих та національних засобах масової інформації з'явилося більше 350 публікацій, зокрема низка журналістських розслідувань. Таким чином, проблеми безгромадянства, спричинені розпадом Радянського Союзу, не лише були ідентифіковані, але і вийшли з багаторічного забуття та стали публічними, отримали значний інформаційний резонанс та суспільний запит на ефективне розв'язання.

Ідентифікація та просування стратегічних справ. Було відібрано 15 стратегічних кейсів, які найбільш повно характеризують виявлені проблеми недокументованих осіб без громадянства. Обрані справи є прикладом систематичного порушення прав та свобод осіб без громадянства (включно з найбільш уразливою групою – дітьми) з боку держави. Після вивчення наявної національної практики, командою кампанії було вирішено зосередити адвокаційну діяльність саме на залученні міжнародних правових механізмів із захисту прав людини. У цьому сенсі, найбільш ефективними засобами захисту є звернення до Європейського суду

з прав людини та використання Спеціальних процедур ООН з прав людини. Треба підкреслити, що звернення до ЄСПЛ вимагає (здебільшого) вичерпання національних механізмів судового захисту. Водночас, Спеціальні процедури ООН з прав людини є більш простими та швидкими, оскільки не вимагають проходження стадії національного судового захисту.

Таким чином, було вирішено звернутись саме до Спеціальних процедур ООН з прав людини з метою більш швидкого реагування на проблему недокументованих осіб без громадянства. За результатами кампанії було підготовлено фінальне видання «Невидиме» безгромадянство в Україні: досвід ідентифікації та подолання» (українською та англійською мовами), де було відображено недосконалість чинного законодавства та його невідповідність міжнародним стандартам, результати проведеного «польового» моніторингу, ідентифіковані проблеми осіб без громадянства та рекомендації щодо подолання безгромадянства. Зазначене видання разом із відповідними зверненнями були скеровані до наступних тематичних груп Спеціальних процедур ООН з прав людини: – Спеціальний доповідач з питань меншин; – Спеціальний доповідач з питання про права людини мігрантів; – Спеціальний доповідач з питання про право на освіту; – Спеціальний доповідач з питання достатнього житла як компонент право на достатній життєвий рівень, а також про право на недискримінацію в цьому контексті; – Спеціальний доповідач з питання про право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

Основна мета зазначених звернень – привернути увагу міжнародної спільноти та відповідних міжнародних організацій із захисту прав людини до проблеми недокументованих осіб без громадянства в Україні. Також, очікується, що державні виконавчі та законодавчі органи України за результатами звернень до Спеціальних процедур ООН із прав людини активізують свою діяльність у сфері безгромадянства та прискорять впровадження змін до національного

законодавства з метою приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.

Напрацювання та просування рекомендацій через використання спільних «круглих столів». Отримавши необхідні підтвердження проблеми, зважаючи на інформаційний резонанс, заявлені стратегічні справи, міжнародний вплив УВКБ ООН та інших профільних організацій – держава прислухалася і пішла на співпрацю. Таким чином, основним інструментом впливу стали спільні обговорення проблем, напрацювання та впровадження рекомендацій в форматі спільних «круглих столів» та форумів (на національному рівні їх пройшло загалом чотири). Як показала практика, успішне розв'язання проблеми безгромадянства в Україні стало можливе за умови підтримки урядовців та скоординованої співпраці між урядом і неурядовими організаціями. Такі заходи відбувалися під егідою українських та міжнародних організацій, котрі спеціалізуються на питаннях безгромадянства — зокрема, ВБФ «Право на захист», УВКБ ООН.

6. Ключові повідомлення кампанії.

Одне з найголовніших повідомлень кампанії торкалося необхідності та важливості для України дотримання взятих міжнародних зобов'язань у сфері боротьби з безгромадянством. 11 січня 2013 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН 1954 року про статус апатридів, а також Конвенцію ООН 1961 року про скорочення безгромадянства. Втім, імплементація стандартів, закріплених цими конвенціями, йде досить повільно. Це не дає можливості особам без громадянства та особам з невизначеним громадянством реалізувати їхні права і свободи, а також підбиває міжнародний авторитет України та євроінтеграційні процеси.

Ситуація з відсутністю певного юридичного статусу в осіб, які тривалий час проживають в Україні і фактично є членами громад, негативно відбивається не тільки на самих цих особах, але і на суспільстві

та державі. По-перше, втрачаються соціально активні громадяни і виборці, які б змогли брати повноцінну участь у житті країни і громади. По-друге, така ситуація провокує багато корупційних дій у найбільш різних сферах, створює відповідні тіньові відносини (особливо в сфері працевлаштування) та характеризується значними сумами несплачених податків. По-третє, виключення цілої категорії населення з користування низкою базових прав створює соціальну напруженість та істотно знижує результативність зусиль, спрямованих на економічний і соціальний розвиток регіону і країни.

7. Канали комунікації.

Переважно це різноманітні публічні та робочі заходи, залучення засобів масової інформації. Необхідно відзначити, що інформаційні повідомлення про проблему друком були опубліковані у найбільш рейтингових національних та місцевих ЗМІ. Наприклад, газети «Вести» (тираж близько 370 тисяч примірників), «Факти» (тираж близько 180 тисяч примірників), телеканали «Перший національний», СТБ, телеканал 24 та інші.

8. Залучені ресурси.

Ідентифікація проблем «невидимого» безгромадянства та адвокатування перших кроків щодо розв'язання проблеми здійснено за фінансової підтримки Європейської Комісії. Необхідно відзначити значний експертний потенціал та ресурс Всеукраїнської Благодійної Фундації «Право на захист», який став одним із ключових факторів успішності кампанії. Також важливу роль у цих процесах, хоча і більш другорядну, зіграло створене в 2014 році неформальне партнерство неурядових організацій «Ініціатива з подолання безгромадянства в Україні». А саме: партнерство продемонструвало значну підтримку на місцевому рівні як в рамках підтвердження проблеми та формулювання необхідності її оперативного розв'язання, так і щодо можливості подальшого впровадження практичних кроків зі скорочення безгромадянства.

9. Аналіз результатів кампанії

Протягом другої половини 2015 року під тиском міжнародних організацій та необхідної підтримки громадськості всередині країни, було прийнято низку законодавчих змін, котрі у випадку їх практичного впровадження здатні забезпечити досягнення мети кампанії та суттєво наблизити Україну до міжнародних стандартів.

25 серпня 2015 року на сайті Президента України було опубліковано Указ №501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини». Серед стратегічних напрямків Національної стратегії у сфері прав людини багато уваги приділено й проблемі захисту прав осіб без громадянства. З метою імплементації положень Національного плану у сфері прав людини, 23 листопада 2015 року Кабінет Міністрів України оприлюднив «План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року». Запропоновані та успішно адвокатовані дії, які відображені в цьому плані, можуть мати дуже позитивний ефект та насправді вплинути на систематичне порушення базових прав осіб без громадянства в Україні.

Треба відзначити найбільш позитивні моменти запропонованого Плану дій: вивчення досвіду щодо документування та ідентифікація осіб без громадянства в рамках міжнародних проектів та розроблення проекту постанови Кабінету Міністрів України з метою врегулювання механізму визначення (документування) статусу особи без громадянства; проведення ідентифікаційних заходів у шести пілотних областях України щодо виявлення осіб, які не мають документів, що посвідчують особу і громадянство; проведення інформаційної кампанії по всій території України з метою заохочення звернення осіб, які не мають документів, що посвідчують особу і громадянство, за ідентифікацією та інтеграцією; внесення змін до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» з метою внесення до переліку

суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу осіб без громадянства — до моменту прийняття рішення про їх визнання та у разі, коли особа оскаржує рішення щодо статусу особи без громадянства (відповідно до зобов'язань України за Конвенціями ООН щодо осіб без громадянства та з урахуванням кращих практик ЄС); проведення тренінгів для співробітників ДМС та центрів з надання безоплатної правової допомоги щодо ідентифікації та наданні правової допомоги особам без громадянства.

Крім того, Державною міграційною службою розроблено Проект Закону України Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» з метою створення процедури визначення статусу особи без громадянства, оскільки 11.01.2013 року Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання щодо урегулювання та поліпшення статусу осіб без громадянства, які перебувають на території нашої держави. Метою проекту є створення процедури визначення статусу особи без громадянства, що в

подальшому надасть змогу для таких осіб законно перебувати на території України, отримати посвідку на тимчасове проживання, а за умови проживання на території України у зазначеному статусі понад 3 роки – отримати дозвіл на імміграцію.

Проведена діяльність стала важливим початковим етапом адвокаційної кампанії та базою для подальшого розв'язання проблем безгромадянства в Україні. У найближчій перспективі проведення передбачених планом Кабінету Міністрів України дій щодо ідентифікації всіх недокументованих осіб в Україні спільно з інформаційно-просвітницькою кампанією та навчанням співробітників міграційних та реєстраційних органів (за участю УВКБ та профільних неурядових організацій), з подальшим «прицілом» на проведення т.з. «міграційної амністії». Крім того, це практичне впровадження та вдосконалення положень стосовно процедури визначення особи без громадянства, які наразі внесені ДМС проектом змін до відповідного Закону. ■

КЕЙС: АДВОКАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ДОСТУПУ ДО ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.

ВІДНОВЛЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ ОСІБ,
ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В ПСИХІАТРИЧНИХ ТА ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНИХ УСТАНОВАХ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ,
РЕАЛІЗОВАНИЙ ЮРИДИЧНОЮ КЛІНІКОЮ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ» ПРОТЯГОМ 2011-2012 РР.

Максим ЛОДЖУК

1. Проблема, на розв'язання якої прямовано адвокаційну кампанію

На початку 2011 року до юридичної клініки Національного університету «Одеська юридична академія» звернулися правозахисники з проханням надати юридичну допомогу у відновленні дієздатності окремих осіб, які безпідставно перебувають в психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області.

Так, за результатами громадського моніторингу діяльності цих установ правозахисникам вдалося з'ясувати, що цілком «адекватні» з медичної (психіатричної та психологічної) точки зору особи повнолітнього віку тривалий період часу знаходяться в таких установах, оскільки всередині 2005-2006 рр., коли вони були ще неповнолітніми та знаходилися в дитячих будинках-інтернатах, відносно них було постановлено судові рішення про визнання їх недієздатними без достатніх на це правових та медичних підстав.

Чинне на той час положення частини 4 статті 241 Цивільного процесуального кодексу України передбачало, що скасування рішення суду про

визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною, в разі її видужання або значного поліпшення її психічного стану здійснюється за рішенням суду на підставі відповідного висновку судово-психіатричної експертизи за заявою опікуна, органу опіки та піклування.

Однак, звернення до органів прокуратури, місцевих органів опіки та піклування, щодо перевірки законності таких судових рішень та відновлення прав та законних інтересів громадян України, які безпідставно перебувають в психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області, жодних позитивних результатів не мало. Як правило, опікунство над такими особами, через відсутність членів сім'ї та близьких родичів (адже такі особи були або сиротами, або їхні батьки були позбавлені батьківських прав), цими самими судовими рішеннями було покладено на керівників цих самих установ, які відмовлялися ініціювати питання про поновлення дієздатності своїх підопічних.

За попередніми підрахунками правозахисників, аналогічні протиправні практики утримання осіб в пси-

хіатричних та психоневрологічних установах держави на підставі незаконних судових рішень про їхню повну недієздатність відбувалися по всій Україні, що свідчило про масштабність та систематичність порушення прав та законних інтересів осіб в установах міністерств охорони здоров'я та соціального захисту населення.

2. Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля

Таким чином, чинне на той час законодавство України та неналежне виконання своїх функцій посадовими та службовими особами органів прокуратури, органів опіки та піклування, установ системи охорони здоров'я та соціального захисту населення, позбавляло можливості осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області, відновити свої порушені права та законні інтереси (передусім, конституційне право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання).

Ще більшого резонансу цій проблемі надавало постійне висвітлення негативних фактів про умови утримання осіб в психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області у місцевих та загальнодержавних ЗМІ, а також поширення інформації про низку насильницьких смертей підопічних цих установ, які виступали проти політики керівництва.

3. Опис цілей та завдань кампанії

Мета адвокаційної компанії полягала у розробці механізму відновлення дієздатності осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області, з метою їхньої подальшої соціалізації у суспільстві.

У рамках реалізації цієї адвокаційної кампанії було прийнято рішення сфокусуватися на розв'язанні трьох основних проблем:

- 1) сформулювати суспільну думку щодо грубого порушення природних прав осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області;
- 2) знайти підтримку на районних та обласних рівнях системи охорони здоров'я та соціального захисту населення, з метою впливу на позицію на підпорядкованих їм керівників психіатричних та психоневрологічних установ;
- 3) розробити алгоритм дій (юридичний механізм) щодо відновлення дієздатності осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області.

4. Ключові стейкхолдери

- a. *суб'єкти впливу* – правозахисники та активні представники громадянського суспільства Одещини, яким небайдужа доля осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області, студенти-консультанти та куратори юридичної клініки Національного університету «Одеська юридична академія»;
- b. *партнери* – засоби масової інформації; опозиція – керівники психіатричних та психоневрологічних установ Одеської області;
- c. *цільові групи* – 1) небайдужі представники громадянського суспільства, які готові були виступити на першому етапі кампанії опікунами осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області; 2) керівники районних та обласних рівнів системи охорони здоров'я та соціального захисту населення, які могли б вплинути на позицію підпорядкованих їм керівників психіатричних та психоневрологічних установ.

5. Використані інструменти адвокації

Через засоби масової інформації та соціальні мережі були поширені повідомлення, спрямовані на

формування громадської думки, що у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області на незаконних підставах перебувають особи, які є цілком «адекватними» з медичної (психіатричної та психологічної) точки зору. Що з цим твердженням погоджуються й адміністрації психіатричних та психоневрологічних установ Одеської області, однак наявність судових рішень про визнання цих осіб недієздатними та визнання таких установ їх опікунами є формальною перешкодою для реалізації ними конституційного права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання.

6. Ключові повідомлення кампанії

Меседж кампанії – «Це може трапитися з кожним!!!» Як правило, ніхто із осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області, тривалий період часу навіть не знали про існування судових рішень, на підставі яких їх було визнано недієздатними. Така можливість допускалася положеннями чинного законодавства України, оскільки згідно з частиною першою статті 240 ЦПК України «...Питання про виклик фізичної особи, щодо якої розглядається справа про визнання її недієздатною, вирішується в кожному випадку судом з урахуванням стану її здоров'я». Більшість таких справ були розглянуті без виклику на судове засідання таких осіб.

7. Залучені ресурси

Студенти-консультанти та кураторами юридичної клініки Національного університету «Одеська юридична академія» запропонували такий алгоритм дій щодо відновлення дієздатності осіб, які безпідставно перебувають у психіатричних та психоневрологічних установах Одеської області:

- 1) передача опікунства над такими особами із психіатричних та психоневрологічних установ Одеської області на користь небайдужих представників громадянського суспільства шляхом звернення керівництва таких установ до суду зі відповідною заявою в порядку частини другої статті 241 ЦПК України;
- 2) звернення нових опікунів до суду із заявами про скасування рішень судів про визнання таких осіб недієздатними та поновлення їхньої цивільної дієздатності у зв'язку з «видужанням або значним поліпшенням їхнього психічного стану»;
- 3) подання такими опікунами відповідних клопотань до суду про призначення судово-психіатричної експертизи для з'ясування питань про те, чи здатні такі особи усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

Як фінансові ресурси для цієї кампанії було залучено певну суму коштів, зібраних волонтерами, для оплати дороги студентам-консультантам та кураторам юридичної клініки Національного університету «Одеська юридична академія» як представників нових опікунів в районні суди Одеської області (за місцем винесення рішень про позбавлення дієздатності), а також для оплати судових витрат на проведення судово-психіатричної експертизи.

8. Аналіз результатів кампанії:

- a. За результатами проведення кампанії вдалося відновити дієздатність усіх осіб, відносно яких клопотали про допомогу правозахисники;
- b. Чому кампанія була успішною – синергія впливу на формування суспільної думки через засоби масової інформації із продуманою правовою аргументацією. ■

КЕЙСИ ЩОДО ОКРЕМИХ ІНСТРУМЕНТІВ АДВОКАЦІЇ

МЕРЕЖА ЛЮДЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ СПРИЯЄ ЗАПУСКУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ PROZORRO В УКРАЇНІ (КАМПАНІЯ «PROZORRO В КОЖЕН ДІМ»)

Ярослав ЗЕЛІНСЬКИЙ

1. Проблема, на розв'язання якої спрямовано адвокаційну кампанію

Епідемія ВІЛ/СНІДу в Україні продовжує розвиватись та залишається другою за тяжкістю серед країн Східної Європи та Центральної Азії. Попри успіхи у майже 30-річній боротьбі з епідемією, ситуація в нашій країні залишається важкою. За даними Державної установи «Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України», за період з 1987 року по березень 2016 року в Україні офіційно зареєстровано 283 976 випадків ВІЛ-інфекції серед громадян України, зокрема 86 012 випадків захворювання на СНІД та 39 085 смертей від захворювань, зумовлених СНІДом. Станом на 01.01.2016, 126 604 ВІЛ-інфіковані особи перебувають під медичним наглядом, а оціночна кількість людей, які живуть з ВІЛ в Україні сягає 230 000. Щорічно, в Україні реєструється близько 20 000 нових випадків ВІЛ-інфекції, а смертність від СНІДу продовжує залишатись високою.

Запобігти поширенню інфекції та смертності від СНІДу може широкомасштабний доступ до життєво необхідного лікування – антиретровірусної терапії. Утім, наразі за кошти держави та міжнародних донорів лише чверть ВІЛ-інфікованих українців мають змогу лікуватись та продовжувати життя.

Доступ до лікування ВІЛ в Україні, так само як і доступ до лікування будь-якої хвороби, безпосередньо пов'язаний із спроможністю держави закупити необхідну кількість медикаментів, оскільки, як зазначають експерти ГО «Центр протидії корупції», «відповідно до Конституції України, держава зобов'язана створити умови для ефективного і доступного медичного обслуговування кожному громадянину. Втім, уряд не лише не забезпечує повного фінансування закупівлі життєво важливих ліків проти ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, але за існуючі мізерні ресурси купує ліки дорожче їх ринкової ціни. Заручниками корупції в державних закупівлях ліків стають тисячі важко хворих українців, які без необхідного лікування балансують на межі життя та смерті».

2. Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля

Високий ендемічний рівень корупції в системі державних закупівель не давав змоги раціонально витратити обмежені ресурси та забезпечувати доступ до лікування для усіх ВІЛ-інфікованих пацієнтів в Україні. Корупція в медичній сфері, зокрема – в сфері закупівель лікарських засобів та товарів медичного призначення призводить до смертності від СНІДу.

Вперше в Україні, організації громадянського суспільства зіграли важливу роль у процесі реформування

системи державних закупівель з метою знизити ризики корупції і шахрайства на національному рівні. ВБО Всеукраїнська Мережа ЛЖВ (далі – Мережа), в рамках проекту RESPECT, фінансованого USAID, надала суб-грант ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна», спрямований на тестування системи електронних закупівель ProZorro на регіональному та забезпечення реалізації системи на національному рівнях. ProZorro (www.ProZorro.org) – це система, створена з ініціативи НУО, комерційних платформ, державних органів і підприємств, з метою прозорого та ефективного витрачання державних коштів, запобігання корупції через громадський моніторинг і розширення кола постачальників.

Метою здійснення адвокаційних заходів таких шляхом було бачення Мережею та партнерами необхідності здійснення кардинальних системних змін у системі закупівель сфери охорони здоров'я.

3. Опис цілей та завдань кампанії.

Основна ціль кампанії: збільшити можливості для розширення доступу до лікування та раціонального витрачання державних коштів на сферу охорони здоров'я шляхом підтримки реформування системи закупівель, зниження корупційних ризиків через застосування прозорих механізмів та процедур закупівель.

Застосування системи ProZorro в охороні здоров'я має підвищити прозорість державних закупівель медичних продуктів (зокрема АРТ та протитуберкульозних препаратів); спрощення доступу і процедур подання для потенційних постачальників (зокрема нерезидентів); зниження можливих корупційних ризиків, унеможливлення шахрайства та «договірних» закупівель. Організація закупівель через систему підвищить конкуренцію, знизить ціни за рахунок застосування процедури редукціону, а також значно розширить можливості моніторингу і аналізу для контролювальних органів та громадянське суспільство через вбудований модуль аналітики (<http://bi.ProZorro.org>).

4. Ключові стейкхолдери

- ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна».
- Міністерство економічного розвитку та торгівлі України.
- Департамент регулювання державних закупівель Міністерства економічного розвитку та торгівлі України.
- ВБО «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ».
- ГО «Центр протидії корупції».
- Обласні державні адміністрації в Україні.
- Департаменти охорони здоров'я обласних державних адміністрацій України

5. Використані інструменти адвокації

Мережа здійснила вагомі зусилля щодо адвокації з метою популяризації та запровадження системи ProZorro. За фінансової підтримки Мережі, партнерські організації ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна» та ГО «Центр протидії корупції» адвокували розширення використання системи ProZorro і результатом спільних зусиль було таке:

- Проведено низку зустрічей на високому рівні з Першим заступником міністра охорони здоров'я України пані Олександрю Павленко, яка висловила інтерес МОЗ у використанні системи і організувала ще одну зустріч/презентацію з усіма державними підприємствами і установами, підпорядкованими МОЗ, де представники проекту і однієї із платформ змогли представити переваги системи для фахівців із закупівель у сфері охорони здоров'я.
- У 2015 році два ключові партнери із впровадження системи були відібрані в Полтавській та Волинській областях відповідно. Тренінги щодо принципів ProZorro, ВІ аналітичного модулю, а також поради для адвокації, зокрема можливих аргументів для переходу на ProZorro, було проведено у формі онлайн-конференцій.

- Найбільш значним успіхом став Закон України «Про публічні закупівлі» (№3559), до розробки якого долучались представники ГО «Центр протидії корупції», який було успішно адвокатовано та прийнято Верховною Радою України 25 грудня 2016 року. Закон передбачає, що з 1 квітня 2016 року всі міністерства, відомства та інші органи виконавчої влади зобов'язані почати використовувати ProZorro у всіх допорогових закупівлях, а з 1 серпня 2016 року – всі суб'єкти публічних закупівель у всіх надпорогових закупівлях. З прийняттям цього Закону Україна очікує на позитивні зміни в системі державних закупівель, які повинні також поліпшити доступ ВІЛ-інфікованих пацієнтів до життєво необхідного лікування.
- Розробка та поширення ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна» промоційних відео-роликів про систему електронних закупівель ProZorro в ефірі телеканалів (1-й Національний).

6. Залучені ресурси

Фінансові ресурси, надані Агенцією міжнародного розвитку США (USAID) Мережі ЛЖВ для здійснення пілотування системи електронних закупівель ProZorro та адвокатування змін до законодавства про публічні закупівлі в рамках проекту RESPECT.

7. Аналіз результатів кампанії

Внаслідок адвокаційних зусиль громадського сектору досягнуто системних змін у сфері публічних закупівель, зокрема – у закупівлях системи охорони здоров'я. За даними аналізу закупівель, із 55 942 тендерів, що пройшли етап аукціону, медичні заклади із 23 областей України організували 17 517, у ході яких їм вдалося зекономити 85 мільйонів грн, що становить 18,79% із 452-х запланованих (джерело: <https://tribuna.pl.ua/news/medichni-zakladi-u-sistemi-elektronnih-zakupivel-prozorro-2/>).

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ» СПРИЯЛА ВІДКРИТТЮ ПЕРШОГО МАЙДАНЧИКА НА ВОЛИНІ ДЛЯ ПАРКУРУ ТА ВОРКАТУ У МІСТІ КОВЕЛІ

Олена МАТВІЙЧУК, Сергій ДРУЖИНОВИЧ

1. Проблема, на розв'язання якої спрямовано адвокаційну кампанію (її масштаб, актуальність).

Молодь – прогресивна частина населення, яка потребує постійного руху та самовдосконалення. Актуальним питанням є організація змістовного дозвілля молоді. Більшість молодих людей, не знаючи куди себе подіти і не бачачи можливості для реалізації свого потенціалу, починають вживати алкоголь, що призводить до збільшення рівня злочинності серед молоді та до їх загальної деградації.

Кількість молоді, яка виявляє бажання займатись спортом та вести здоровий спосіб життя, зростає, проте при цьому не покращується спортивна інфраструктура для підтримки їхнього дозвілля. Чимало молоді, що займаються прогресивним та інноваційним видом спорту, таким як «паркур» та «воркаут». Паркур – фізична дисципліна, яка базується на подоланні вуличних перешкод, використовуючи можливості людського тіла, поєднує в собі особливу філософію (світосприймання), гімнастику, легку атлетику і білдерінг (лазіння стінами). Воркаут – тренування на перекладинах, брусах, в яких переважають, силові та гімнастичні вправи.

Так, група, що займається паркуром у Ковелі станом на 2013 рік налічувала більше 300 осіб. Нині ця цифра дедалі більша. Чимало учасників цього руху беруть участь у всеукраїнських змаганнях та отримують призові місця, інші – підтримують філософію паркуристів і займаються цим для власного задоволення та здоров'я. Паркур, як і воркаут має свою позитивну спортивну психологію. Ці види спорту відкрито протиставляють себе хуліганству. «Йдучи до своєї мети, не можна заважати іншим людям, турбувати і дратувати їх», – говорять спортсмени.

Тенденція до популяризації простежується і у воркауті. Так, у кожній із шкіл Ковеля є група молодих людей, яка популяризує та займається цим видом спорту. Чисельність таких груп постійно зростає, як і зростає основна проблема – відсутність спеціальних майданчиків для спортсменів. Тоді, як міська влада наголошує на тому, що розвиток та здоров'я молоді – це одне із основних завдань чиновників, питання про розв'язання проблеми залишалося відкритим. Хоча для цього, насправді, потрібно не багато. Кожен із учасників цих спортивних рухів, батьки та прихильники долучались до створення спеціального майданчику для молоді, від влади просили тільки одного – виділити для цього спеціальне місце.

2. Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля (соціологічне дослідження, резонансна подія в суспільстві, контент-аналіз медіа тощо)

Паркур та воркаут розвивають силу, спритність, сприяють веденню здорового способу життя та значно розвивають дисциплінованість. А от майданчик для занять паркуром у 2013 році був новинкою для Волинської області. Та й загалом в Україні такі майданчики можна на пальцях перелічити, вони були лише в Києві, Львові й Тернополі (у 2015 році створили майданчик і у Луцьку). Спортсмени, яких у самому Ковелі налічується більше 300, змушені були займатись

у непристосованих для цього місцях і тренуватися на шкільних спортмайданчиках, у парках та на примітивних брусах і перекладинах, які не пристосовані до цих видів спорту. А майданчики дають змогу забезпечити спортсменів, які тренуються у спеціально обладнаному місці.

Аби продемонструвати владі, що спеціалізований майданчик – не якась там забаганка школярів, було проведено роботу по збору підписів на підтримку створення майданчика. І громадськість міста підтримала таку ініціативу і назбирали не мало, не багато – понад 1600 підписів, що слугувало вагомим аргументом для місцевої влади. Батьки підтримували цю ініціативу, адже зі створенням спеціального місця вони будуть знати, де зараз їх діти, що вони НЕ з пляшкою пива й цигаркою у сумнівній компанії сидять десь у під'їзді, а займаються спортом у безпечному місці під наглядом тренера.

Лідери громадських організацій вирішили звести сучасний, укомплектований повним набором гімнастичних снарядів, майданчик для занять екстремальними видами спорту, адже в Ковелі немає єдиної спортивної бази. Першим їхнім кроком до здійснення мрії було зібрати всі необхідні документи. Адже головна проблема полягала в тому, що для надання дозволів на земельну ділянку під майданчик потрібно було врегулювати правове поле функціонування майбутнього майданчика, оскільки не було жодних нормативних документів, які повністю регулюють створення подібних спортивних об'єктів та отримати від міської ради дозвіл та місце для побудови спортивного майданчика.

Юридичний супровід та допомогу у цьому процесі надавала Волинська обласна громадська організація «Центр Правової Допомоги».

Метою здійснення адвокаційних заходів було бачення ВОГО «Центр Правової Допомоги» та іншими громадськими організаціями необхідності облаштування спортивного майданчику для занять вуличними спортивними дисциплінами для ініціативної молоді та популяризації здорового способу життя.

3. Опис цілей та завдань кампанії

Основна ціль кампанії: збільшити можливості для розширення доступу до екстремальних видів спорту, зокрема паркуру та воркауту та організації змістовного дозвілля молоді шляхом забезпечення його функціонування через врегулювання питання в правовому полі.

Отримавши від міської ради дозвіл та місце для побудови спортивного майданчика, спортсмени матимуть змогу проводити спільні тренування, створювати спортивні групи, та сприяти популяризації здорового способу життя серед інших підлітків та молоді Ковеля, демонструючи власні досягнення. Спортивний майданчик буде місцем для тренувань команд аби мати можливість представляти місто на всеукраїнських та міжнародних змаганнях та організувати міжрегіональні змагання у Ковелі.

4. Ключові стейкхолдери

- МГО Молодіжний фонд «Наше майбутнє»
- Спортивний клуб «FREE MOVE BROTHERS»
- Волинський Інститут Підтримки та розвитку Громадських Ініціатив
- Волинський осередок ВГО «Федерації українського рукопашу гопак»
- Мистецький клуб «МАМАЙ»
- Міжнародний фонд «Відродження»

5. Використані інструменти адвокації

ВОГО «Центр Правової Допомоги» зробила вагомий внесок щодо адвокації з метою отримання дозволу на облаштування та відкриття спортивного майданчика.

Зокрема розробили проектно-кошторисну документацію, спільно з ініціаторами та іншими активістами визначилися з потрібним обладнанням і розпочали збір коштів для його закупівлі. Проект «Створення якісної спортивної інфраструктури для сприяння фізичному розвитку молоді Ковеля» став одним

із переможців конкурсу адвокаційних ініціатив, який проводив Волинський Інститут Підтримки та розвитку Громадських Ініціатив за сприяння програми «Громадянське суспільство та належне врядування» Міжнародного фонду «Відродження».

Відзняли відео, де ковельські хлопці демонстрували вміння з паркуру та стрітворкату <https://www.youtube.com/watch?v=6trYW9OdSlc&feature=youtu.be&noredirect=1>

Організували презентацію свого проекту для депутатів Ковельської міської ради на одній із сесій та ознайомили «слуг народу» з новими для України екстремальними видами спорту.

У Ковелі за ініціативи громадського сектору та молодих активістів проведено Фестиваль молодіжних субкультур, на якому представляли себе та свій спорт трейсери, граффіті, турнікмени, брейк-денсу, бітбоксу, хіп-хопу. Фестиваль, що був проведений у Ковелі, продемонстрував збільшення кількості молоді, що займаються прогресивним та інноваційним видом спорту, таким як «паркур» та «воркаут».

6. Залучені ресурси

Підтримка Міжнародного фонду «Відродження» для здійснення адвокаційної кампанії та кошти громадськості.

7. Аналіз результатів кампанії

Внаслідок адвокаційних зусиль громадського сектору кампанія пройшла успішно, адже виконком Ковельської міської ради прийняв рішення про виділення земельної ділянки під комплексний майданчик для занять паркурам та воркаутом на вул. Мічуріна поблизу дитсадка №3 у місті Ковелі.

Організатори відкрили майданчик та розмістили на ньому різних розмірів турнікети для занять воркаутом, об'ємні фігури для паркуру, найвища з яких сягає висо-

ти у 3,5 метри, додаткові спортивні снаряди. А також провели II фестиваль молодіжних субкультур, в рамках якого відбувалися змагання з воркауту, паркуру та вуличної гімнастики. Спортсмени з Рівного, Львова,

Володимира-Волинського та інших населених пунктів Західного регіону зібралися в Ковелі, щоб позмагатися за звання «Найкращий». (<https://www.youtube.com/watch?v=Ek5rccWkXWw>)

ВІДНОВЛЕННЯ КІНОТЕАТРУ «ЖОВТЕНЬ» В МІСТІ КИЄВІ

Зорян КІСЬ

1. Проблема, на вирішення якої спрямовано адвокаційну кампанію

Легендарний кінотеатр «Жовтень» згорів в жовтні 2014 року внаслідок того, що двоє людей висловили свою громадянську позицію і принесли в кінотеатр дві димові шашки, від яких кінотеатр загорівся. Українське правосуддя вирішило, що немає причинно-наслідкових зв'язків між їхнім хуліганством та тим, що кінотеатр згорів. Вони були покарані умовними термінами лише за те, що принесли димові шашки та зірвали сеанс. Однією з вимог адвокаційної кампанії було знайти й покарати замовників та виконавців цього підпалу.

Загорівся кінотеатр під час сеансу фільму «Літні ночі». Це була програма кінофестивалю «Молодість», проти цієї програми й виступали хлопці, які принесли піротехніку на сеанс.

2. Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля

Дуже важливо вирішити проблему, яка стосується великої кількості людей, яка підкріплена достовірними даними. Можливо, люди, які спланували цей підпал, не розраховували на те, що буде висока суспільна підтримка. Ці люди прорахували, що кінотеатр легендарний, він має унікальну аудиторію, а отже, підпал викликав широкий резонанс у мережі Facebook. Був створений у Facebook івент «Акція. Поверніть Жовтень». За добу на цю подію підписалося 7 тисяч

людей. Тобто обрана проблема мала велику суспільну підтримку.

3. Опис цілей та завдань кампанії.

Прийняття рішення про виділення коштів з місцевого бюджету для відбудови кінотеатру.

4. Використані інструменти адвокації.

- Мітинг біля КМДА.

Мітинг було призначено через два дні після події. Це було зроблено для того, щоб в КМДА змогли підготувати якесь рішення, з яким депутати могли б вийти на цей мітинг, у якому були б враховані вимоги нашої акції.

- Сформульовані вимоги до влади
Вимоги були сформульовані наступного дня, коли зібралися всі громадські активісти.

- Залучення волонтерів

Для організації мітингу була створена онлайн-таблиця, де організатори записали, що саме потрібно для акції. Але в ході акції знайшлося 7 волонтерів, яким було доручено збирати підписи. У людей непогано виходить самоорганізація, якщо їм просто написати список завдань.

- Ідентичність

Дуже важливо на мітингу мати свою ідентичність, якийсь символ. Символом цієї акції ми обрали жовтий

колір як символ «жовтня». Дизайнери безкоштовно зробили кілька таких плакатів, які роздрукували на жовтому папері та роздали людям.

■ Чітка мета мітингу

На мітингу було зібрано близько 2000 тисячі підписів під петицією про повернення кінотеатру «Жовтень». Разом з вимогами підписи були передані до КМДА.

■ Підтримка преси

Підтримка преси була просто шаленою. Була лише одна газета, яка по-іншому інтерпретувала все, що відбувалося навколо «Жовтня». Ця газета належить одному з депутатів Київської міської ради, журналісти друкованого видання вказали, що саме він є рятівником кінотеатру, а не кампанія. Завдяки тому, що був публічний конфлікт з цим депутатом, кампанія отримала ще більше медіа-покриття.

■ Візуалізація

Мітинг проводився ранком робочого дня, однак було багато перехожих, які зупинялися та ставили свої підписи під петицією. Звертали увагу на мітинг завдяки тому, що акція була яскравою, були гасла на плакатах. Можна було побачити, що вимагають активісти, а також і почути, адже була використана звукова апаратура, через динамік регулярно транслювалися вимоги. Під час акції важливо працювати з людьми, які прийшли.

■ Активність

На акціях людям недостатньо просто стояти. Можна, наприклад, попросити людей аплодувати спікером.

■ Час акції

Мітинг проводили за рік до місцевих виборів Київського міського голови і Київської міської ради. Ми запропонували політикам прийти на вечірній сеанс до «Жовтня» через рік, що й стало однією з історій передвиборчої кампанії Кличка.

6. Канали комунікації.

Окрім діяльності у соціальних мережах, був створений сайт в Інтернеті. Він був орієнтований на підтримку громадськості, масової преси, креативних акцій, інформаційних приводів.

7. Аналіз результатів кампанії

Кампанія почалася в кінці жовтня 2014, а в липні 2015 року було прийняте рішення Київської міської ради, в якому було підтвердження виділення коштів у розмірі 52 мільйони гривень для відбудови кінотеатру. Він був відбудований у рекордні строки, а вже у жовтні 2015 року відкрив свої двері глядачам. ■

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ КЕЙСІВ АДВОКАЦІЙНИХ КАМПАНІЙ / ОКРЕМИХ ІНСТРУМЕНТІВ АДВОКАЦІЇ

Віра ШУЛЬГІНА, Наталія ДЯЧЕНКО

Кейс: адвокаційна кампанія щодо прийняття рішення місцевої ради/органу законодавчої влади. Подолання “невидимого” безгромадянства в Україні: досвід перших кроків

Проблема на яку спрямована адвокаційна кампанія, обрана дуже вдало, оскільки є насущною та такою, що потребує нагального вирішення. Відсутність громадянства, проблеми в його отриманні є значною проблемою в країні, що, з нашої точки зору, не вирішується належним чином на законодавчому рівні та має суттєві складнощі при практичному вирішенні. Що фактично унеможлиблює реалізацію прав і свобод громадян, що де-факто є громадянами України, а де-юре особи без громадянства.

Обґрунтування вибору проблеми, на яку спрямовано адвокаційні зусилля максимально вичерпне на наш погляд не потребує суттєвих доповнень, а ті методи які були застосовані є для нас прикладом, послугують в реальних проектах, що можуть реалізовуватися.

Даний приклад можна назвати зразком адвокації в дії, та керівництвом для успішного проведення кампанії.

Кейс: адвокація спеціального механізму доступу до правової допомоги. Відновлення дієздатності

соціально незахищених осіб, які перебувають в психіатричних та психоневрологічних установах одеської області, реалізований юридичною клінікою Національного університету «Одеська юридична академія» протягом 2011-2012 рр.

Було правильно обрано та використано такі інструменти адвокації як засоби масової інформації та соцмережі, що дало змогу зекономити час та сформуванню громадську думку. Гарний приклад для провайдера правової допомоги щодо реалізації адвокаційних зусиль.

Кейс: адвокація зміни правозастосовної практики

Можна сказати, що кампанія була успішною, оскільки далі слідували суттєві зміни,

успіх кампанії результувався у прийнятті Закону про безоплатну правову допомогу. З нашої точки зору, прийняття Закону є величезним кроком назустріч реалізації права громадян на доступ до правової допомоги. Слід зазначити, що під час кампанії, використовувався доволі обмежений арсенал інструментів адвокації. Використання різних інструментів могло б сприяти зменшенню кількості часу, витраченого для проведення кампанії.

Кейси щодо окремих інструментів адвокації

Мережа людей, які живуть з ВІЛ сприяє запуску системи електронних закупівель ProZorro в Україні (кампанія «ProZorro в кожен дім»)

Можна вважати адвокаційну кампанію досить успішною, оскільки вдалося досягнути системних змін у сфері публічних закупівель, зокрема прийняття Закону України «Про публічні закупівлі», що в подальшому

дозволило зекономити кошти. Слід відзначити використання різних інструментів адвокації: проведення зустрічей з представниками Міністерства охорони здоров'я, тренінгів, онлайн-конференцій, розробка та поширення відео-роликів про систему електронних закупівель ProZorro в ефірі телеканалів, що дало змогу системно підійти до вирішення проблеми та виконання поставлених цілей та завдань. ■

ПОРАДИ ДЛЯ ПРОВАЙДЕРА ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЩОДО ВТІЛЕННЯ АДВОКАЦІЙНИХ ЗУСИЛЬ (З УРАХУВАННЯМ ТИПОВИХ ПОМИЛОК)

Ключові висновки та поради для всіх, хто займається адвокацією в різних сферах та ставить собі за мету здійснити системні перетворення:

- Сформуйте дієву коаліцію партнерів – державний, громадський сектор та міжнародні партнери, донори. Спільні дії значно підвищують ваші шанси на успіх.
- Займайте конструктивну позицію та пропонуйте зміни на рівні законодавства.
- Надавайте всебічну підтримку тим партнерам, які виконують технічну роботу. Успіх Вашого задуму залежить від того, наскільки успішними ви будете у співпраці з тими, хто знаходиться на «передньому краї» адвокаційної діяльності.
- Адвокація не обов'язково має обмежуватись медійною кампанією. Лобіювання системних змін у державі та бачення перспективи на 5 років вперед – це стратегічна адвокація.
- При плануванні системних змін на рівні країни враховуйте інтереси всіх зацікавлених осіб. Завдання, які ви планували собі на початку роботи, можуть змінитись, утім, важливо пам'ятати, що головна мета вашої діяльності має бути незмінною.
- Пропонуйте реалістичні ініціативи, які принеситимуть користь громаді.
- На конкретних прикладах показуйте чому ваша діяльність важлива, та позитивні зміни, яких можна досягнути.

Якщо в давні часи лицарям для усвідомлення себе вільною людиною, боротьби та захисту необхідні були мечі-каролінги, щити та списи, лицарям та лицаркам правової допомоги також потрібні свої захисні та наступальні інструменти: слово, право, адвокація. ▣

2016